

VANDA MESIARIKOVÁ

TEORETICKÁ BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

BANSKÁ
ŠTIAVNICA
TEMATIZOVANÁ
REZIDENČNÝMI
FOTOGRAFMI
V KULTÚRNO
—TURISTICKOM
CENTRE

LENKA L. LUKAČOVIČOVÁ
ZLATÁ ÉRA

DIANA TAKACSOVA
FLUX

MICHA BARDY
TERRA BANENSIIUM

HÁJOVNÁ

**Banská Štiavnica tematizo-
vaná rezidenčními fotografmi
v Kultúrno-turistickom centre
Hájovňa**

**Banská Štiavnica thematized
resident photographers in the
Cultural-tourist centre Hájovňa**

VANDA MESIARIKOVÁ

ODBOR
TVŮRČÍ FOTOGRAFIE

VEDOUCÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
MGA. ING. PETER KORČEK

OPAVA 2025

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Akademický rok: 2024/2025

Zadávací ústav:	Institut tvůrčí fotografie
Studentka:	Vanda Mesiariková
UČO:	61607
Program:	Tvůrčí fotografie
Téma práce:	Banská Štiavnica tematizovaná rezidenčními fotografiemi v kultúrno-turistickom centre HÁJOVNĀ
Téma práce anglicky:	Banská Štiavnica thematized by resident photographers in the cultural-tourist centre HÁJOVNĀ
Zadání:	Cieľom bakalárskej práce je zmapovať rezidenčných fotografov, ktorí sa vo svojej tvorbe venovali témam spojeným s Banskou Štiavnicou počas pôsobenia v kultúrno-turistickom centre HÁJOVNĀ. Práca vychádza z rozhovorov s vybranými autormi a sústreďuje sa na to, aké motívy a významy vo vzťahu k mestu vo svojich fotografiách spracovali. Výsledkom je pohľad na to, ako sa Banská Štiavnica zrkadlí v súčasnej slovenskej fotografickej tvorbe.
Literatura:	Jakubová, Klára., Dromovich, Mila., Hajdučíková, Veronika., Harvan, Daniel. KOSMOPOL. Banská Štiavnica: Vlnoplocha, 2022. ISBN 978-80-974447-0-9. Koričanský, Pavol. ŠTIAVNICKÉ POHORIE. Bratislava: Šport, 1960. Denková, Zuzana. IKONY SOCIALIZMU?. Banská Štiavnica: Slovenské banské múzeum, 2023. ISBN 978-80-855796-2-8. Hyža, Alan. ZEM, KTORÁ ZOSTÁVA. Bratislava: arteaPPB, 2023. ISBN 978-80-974610-0-3. Hyža, Alan. MAGIUM. Bratislava: artea PPB, 2024. ISBN 978-80-974610-2-7.
Vedoucí práce:	MgA. Ing. Peter Korček, Ph.D.
Datum zadání práce:	27. 5. 2025

Souhlasím se zadáním (podpis, datum):

.....
prof. PhDr. Vladimír Birgus
vedoucí ústavu

ABSTRAKT

Cieľom bakalárskej práce je zmapovať rezidenčných fotografov, ktorí sa vo svojej tvorbe venovali témam spojeným s Banskou Štiavnicou počas pôsobenia v kultúrno-turistickom centre HÁJOVNĀ. Práca vychádza z rozhovorov s vybranými autormi a sústreďuje sa na to, aké motívy a významy vo vzťahu k mestu vo svojich fotografiách spracovali. Výsledkom je pohľad na to, ako sa Banská Štiavnica zrkadlí v súčasnej slovenskej fotografickej tvorbe.

ABSTRACT

The aim of the bachelor's thesis is to map the resident photographers, who in their work dealt with themes related to Banská Štiavnica during their stay in the cultural-tourist centre HÁJOVNĀ. The work is based on interviews with the selected photographers and focuses on what motifs and meanings in relation to the town they processed in their photographs. The result is a look at how Banská Štiavnica is mirrored in contemporary Slovak photographic work.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

rezidenčný fotograf, Banská Štiavnica, HÁJOVNĀ, fotografická reziden-
cia, slovenská fotografia, súčasná fotografia

KEYWORDS

photographer in residence, Banská Štiavnica, HÁJOVNĀ, photographic
residency, Slovak photography, contemporary photography

PREHLÁSENIE	Prehlasujem, že som túto bakalársku prácu vypracovala samostatne a uviedla všetky použité zdroje.
SÚHLAS SO ZVEREJNENÍM	Súhlasím, aby táto bakalárska práca bola zaradená do Univerzitní knihovny Slezské univerzity v Opavě, do knižnice Umeleckoprůmyslového muzea v Praze a zveřejnená na internetových stránkách Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.
POĎAKOVANIE	Ďakujem Lenke L. Lukačovičovej, Diane Takacsovej, Miche Bardy za ochotu podeliť sa o svoje skúsenosti a názory počas rozhovorov, ktoré boli cenným prínosom pre moju prácu. Jánovi Viazaničkovi ďakujem za cenné informácie o projektoch a o Hájovni ako aj za možnosť byť jednou z rezidentiek. Ďakujem aj vedúcemu práce MgA. Ing. Petrovi Korčekovi za odborné vedenie a podporu. Martinovi Grossovi patrí poďakovanie za grafický dizajn práce a Monike Lomnickej za jazykovú korektúru.

KAPITOLA	STRANY / INDEX
01	01 – 02 ÚVOD
02	03 – 10 BANSKÁ ŠTIAVNICA
03	11 – 18 HÁJOVNĀ
04	19 – 30 LENKA L. LUKAČOVIČOVÁ
05	31 – 44 DIANA TAKACSOVA
06	45 – 56 MICHA BARDY
07	57 – 61 ZÁVER

01

ÚVOD

Táto bakalárska práca vznikla z mojej skúsenosti spojenej s mestom Banská Štiavnica, kde som počas šiestich rokov žila a pôsobila. V tomto čase som mala možnosť stať sa súčasťou rôznych umeleckých a komunitných iniciatív. Dôležitým rokom pre moje pôsobenie bol rok 2019, keď Banská Štiavnica niesla titul Mesto kultúry.

Práve vtedy sa mesto stalo živou platformou pre rozmanité kultúrne projekty a spolupráce medzi umelcami a lokálnym prostredím. Táto atmosféra ma prirodzene priviedla do kontaktu s kultúrno-turistickým centrom Hájovňa, ktoré sídli na okraji mesta, pri tajchu Červená studňa. Práve táto poloha jej dodáva tichý, sústredený charakter. Hájovňa sa v tom období profilovala ako aktívny kultúrny priestor, ktorý poskytoval zázemie na tvorbu predovšetkým slovenským vizuálnym umelcom. Spoznala som tu ľudí, ktorých zapálilo to isté, čo mňa – chuť tvoriť, prepájať umenie s miestom a podporovať umelecký dialóg.

Významnú úlohu v tomto procese zohráva fotograf a kurátor Ján Viazanička, ktorý je zároveň šéfredaktorom online magazínu Paradajs Photo Mag a riaditeľom medzinárodného festivalu súčasnej fotografie Paradajs Photo Fest, ktorý sa koná práve v Banskej Štiavnici. Jeho činnosť má výrazný vplyv na formovanie priestoru pre slovenskú fotografiu.

Jeho iniciatíva pozýva do Hájovne slovenských vizuálnych umelcov na tvorivé rezidencie, ktoré sa často viažu na miestny kontext – či už geografický, spoločenský alebo historický. Vďaka jeho iniciatíve vzniká silná platforma pre rozvoj súčasnej fotografie. Banská Štiavnica sa tak čoraz viac objavuje ako vizuálny motív a zároveň ako myšlienkové pole v projektoch súčasných fotografov.

Ako jedna z rezidenčných fotografií som aj ja mohla v Hájovni pracovať na vlastnom fotografickom projekte, ktorý priamo reagoval na lokálne prostredie. Práve táto skúsenosť ma podnietila zamýšľať sa nad tým, aké prístupy volia autori pri interpretácii Štiavnice a ako ich diela odrážajú mnohohrstevnosť tohto miesta. Mojim zámerom bolo analyzovať tvorbu vybraných rezidentov, ktorí sa v Hájovni zúčastnili umeleckých pobytov a vytvorili diela tematicky späté s týmto miestom.

V tejto práci sa zameriavam na tri autorky – Lenku Lindák Lukačovičovou, Dianu Takacsovú a Michu Bardy.

V rozhovoroch, ktoré som s nimi viedla, sa sústredím na proces ich tvorby počas rezidencie, výber témy a spôsob spracovania, ako aj význam a potenciál výsledných projektov v širšom kontexte slovenskej dokumentárnej fotografie. Rozhovory dopĺňajú sprievodné texty, ktoré ich zasadzujú do širšieho kontextu a zároveň poukazujú na špecifiká tvorivého prístupu každého autora.

Práca je rozdelená do siedmych hlavných kapitol. Úvodné kapitoly sa zameriavajú na samotné mesto Banská Štiavnica a kultúrno-turistické centrum Hájovňa – ich význam pre súčasné umenie a fotografiu. Nasledujúce kapitoly sa zameriavajú na jednotlivé rezidentky, ich tvorbu a rozhovory, ktoré ponúkajú pohľad do zákulisia tvorivého procesu počas umeleckej rezidencie.

BANSKÁ ŠTIAVNICA

Foto: Robo Kočan

Mesto Banská Štiavnica má v mojom živote osobitné miesto. Počas niekoľkých rokov, ktoré som tu prežila, som mala možnosť pozorovať, ako sa historické vrstvy tohto miesta prirodzene prepájajú so súčasným kultúrnym dianím. Vnímala som Štiavnicu ako priestor, ktorý je rovnako zakorenený v minulosti, ako aj otvorený aktuálnym umeleckým tendenciám.

Táto kapitola predstavuje Banskú Štiavnicu ako kontext – geografický, spoločenský a aj kultúrny. Cieľom je priblížiť čitateľovi nielen historický vývoj mesta, ale aj jeho aktuálnu situáciu a význam v rámci slovenského umeleckého prostredia. Zameriam sa na kultúrne iniciatívy, ktoré sa tu za posledné roky etablovali, a ktoré formujú charakter mesta ako priestoru vhodného pre tvorbu, dialóg a reflexiu.

Banská Štiavnica nie je len kulisou umeleckých aktivít – je ich aktívnym činiteľom. Vzťah medzi autorom a týmto miestom je často veľmi osobný, budovaný na intuícii. V nasledujúcich častiach preto rozoberiem aj to, ako sa v tomto prostredí formujú umelecké prístupy, a akú rolu v tom zohrávajú organizácie, ktoré tu pôsobia. V neposlednom rade sa dotknem aj fotografickej scény späť s týmto mestom – jej zástupcov.

História

História Banskej Štiavnice je vrstvená a hutná, podobne ako hornina, z ktorej sa po stáročia ťažilo zlato a striebro. Je to miesto, ktorého vývoj bol bytostne spätý s podzemím – nie len v doslovnom zmysle, ale aj v zmysle kultúrnej a existenciálnej skúsenosti.

Vďaka bohatstvu rudných žíl patrila Banská Štiavnica už od stredoveku medzi najvýznamnejšie banské mestá Uhorska. Jej prosperita bola postavená na baníctve, čo sa odrazilo nielen na mestskom urbanizme, ale aj na rozvoji vedy a techniky. V roku 1762 tu vznikla Banícka akadémia, ktorá bola prvou svojho druhu na svete a do mesta pritiahla intelektuálov a odborníkov z celej Európy. V období osvietenstva bola Štiavnica považovaná za progresívne centrum – miesto, kde sa stretával praktický svet baníkov so svetom učnosti, vynálezov a experimentu.

No popri tejto osvetlenej stránke tu vždy zostávala aj druhá – temnejšia, tichšia. Banícka práca sa odohrávala hlboko pod zemou, v prostredí, kde sa človek musel neustále konfrontovať s tmou, vlhkosťou a neistotou. A práve tento obraz je dodnes prítomný v pamäti mesta. Ako výstižne poznamenala herečka a štiavnická rodáčka Magda Vášáryová: „Mesto je otočené na juh, ale slnko dodáva teplo a svetlo jeho uliciam len v krátkom lete a aj to len cez obed. Mesto je preto poznamenané všetkými variáciami tmy. Tma v baniach, pivniciach, kostoloch, uličkách, izbách, chodbách, na schodištiach. Tma za všetkými dverami, v každom kúte.“¹

Táto tma – nie ako absencia svetla, ale ako súčasť miestnej skúsenosti – vytvára zvláštnu emocionálnu kvalitu Štiavnice. Je to mesto, kde sa človek učí vidieť v polotieňoch. Ako píše v úvode svojej fotografickej knihy Zem, ktorá zostáva fotograf Alan Hyža: “Mesto s atmosférou starého polaroidu, kde sa svet duchov voľne prelína s realitou. Nevyžaduje zložité úvahy, aby ste pochopili jeho jedinečnosť. Ale aj tajnostkárске, úzko prepletené a uzavreté samé do seba. Štiavnické dejiny sú rovnako horúce a tragické ako mnohé iné príbehy v Európe. Tu sa však s cudzincom o minulosti hovorí opatrne-je to rodinná záležitosť, do ktorej vám nič nie je. Dá sa to vycítiť v tmavých uliciach, kde je miestami doteraz viditeľná skaza spôsobená ľudovládou a kde stredoveké domy obývajú prisťahovalci. Je to ostrážité a silné mesto, nádherné a zmarené.”²

Po zániku ťažby v druhej polovici 20. storočia Štiavnica prešla komplikovaným obdobím stagnácie. Mnohé objekty stratili svoj pôvodný význam, obyvatelia sa sťahovali, infraštruktúra chátrala. No práve tieto „prázdne miesta“ sa stali východiskom pre budúcu premenu. Keď bolo mesto v roku 1993 zapísané do Zoznamu svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO, otvorili sa dvere k jeho obnove interpretácii – nie ako statického skanzenu, ale ako živého priestoru, schopného viesť dialóg s minulosťou aj súčasnosťou.

Dnes môžeme Banskú Štiavnicu vnímať ako mesto, ktoré v sebe nesie pamäť krajiny aj stopy zabudnutia. Jej historické vrstvy nie sú len predmetom ochrany, ale stávajú sa materiálom, s ktorým pracujú umelci, architekti, kultúrne operátori a miestni obyvatelia.

1. NIŽŇANSKÁ, Andrea a CHOVANOVÁ, Iveta. Štiavnické interiéry. Bratislava: Marenčin PT, 2010. ISBN 978-80-8114-061-7.

2. HYŽA, Alan. Zem, ktorá zostáva. Banská Štiavnica: arteA PPB, 2023. ISBN 978-80-974610-0-3.

Súčasnosc

Banská Štiavnica dnes balansuje na hranici medzi intímny, spomaleným rytmom malého mesta a pulzujúcim záujmom o jej jedinečnú atmosféru. Jej historická hodnota je nepopierateľná, no súčasné fungovanie mesta je komplexné a neraz plné kontrastov. Stále sa tu stretávame s chátrajúcimi budovami, zanedbanou infraštruktúrou a odlivom miestnych obyvateľov, ktorí si čoraz ťažšie hľadajú priestor pre každodenný život v prostredí, ktoré sa rýchlo mení pod tlakom turizmu a developerských záujmov.

Napriek tomu si Štiavnica uchováva istý druh autenticity. Jej genius loci sa nevytratil, práve naopak – stal sa zdrojom inšpirácie pre mnohých, ktorí sem prichádzajú nielen ako turisti, ale ako ľudia hľadajúci miesto na tvorbu.

Výrazným javom posledných rokov je nárast sezónneho života v meste. Letné mesiace prinášajú zvýšený kultúrny ruch, festivaly, umelecké podujatia a kreatívne zásahy, ktoré síce obohacujú verejný priestor, no zároveň vytvárajú rozdiel medzi „živou“ sezónou a pokojným, niekedy až prázdny zvyškom roka. Tento rytmus ovplyvňuje aj lokálne komunity a kultúrne organizácie, ktoré často fungujú v cykloch prispôbených ročnému času, dostupnosti hostí a kapacity miestnych zdrojov. Dôležitú úlohu v aktuálnom živote mesta zohrávajú aktívni jednotlivci a iniciatívy, ktoré sa usilujú uchopiť Štiavnicu nielen ako miesto historického významu, ale ako platformu pre dialóg so súčasnosťou. Vznikajú tu nové priestory pre stretávanie, diskusie a tvorbu – často v nevyužívaných alebo dočasne prenajatých objektoch.

Ako výstižne poznamenáva kurátorka Veronika Marek Markovičová v texte k výstavám Paradise Paradajs 1, 2, 3, ktoré boli súčasťou medzinárodného fotografického festivalu Paradajs Photo Fest 2024: „Pre niekoho je Banská Štiavnica roztomilým miestom na oddych uprostred malebne nadizajnovaných kopcov a tajchov, pre niekoho je to životný priestor, ktorý sa po letnej sezóne vyprázdni a bojuje o život uprostred rodinných príbehov.“³

Štiavnica tak nie je len mestom, ktoré sa „zachovalo“, ale mestom, ktoré sa neustále pretvára. Tvorí sa tu nový druh pamäti – nie v podobe veľkých naratívov, ale prostredníctvom osobných príbehov, dotykov s miestom, krátkych návratov či tichých pobytov. Pre mnohých umelcov sa stáva akýmsi zrkadlom – miestom, ktoré odráža ich vnútorné procesy, hľadania a neistoty.

Kultúra

V posledných desaťročiach sa kultúrny život Banskej Štiavnice prehĺbil a rozšíril. Okrem historickej a prírodnej atraktivity sa čoraz viac do popredia dostáva jej potenciál ako priestoru pre súčasné umenie, experiment a tvorivý dialóg. V meste vzniká množstvo kultúrnych podujatí, iniciatív a platforiem, ktoré pracujú s témami pamäti, identity, krajiny či spoločenského kontextu – často práve prostredníctvom výtvarného umenia, fotografie, performancie alebo medziodborových spoluprác.

Ako výstižne píše Klára Jakubová v knihe KOSMOPOL: „Banská Štiavnica sa za posledných desať rokov stala jednou z najvyhľadávanejších turistických destinácií na Slovensku. Aby neskončila len ako turistická atrakcia, je potrebné posilňovať jej životodarný a kultúrny potenciál, ktorý je súčasťou jej identity. Pestrosť obyvateľstva mesta na konci 19. storočia, ktorá nám evokovala kozmopolitnú spoločnosť, bola inšpiráciou názvu predstavenia Kosmopol.

Kultúrny život Štiavnice je bohatý, najmä počas hlavnej sezóny. Vtedy tu prebiehajú mestské slávnosti, festivaly, koncerty, literárne čítania. Mimo sezóny sa darí aj súčasnému výtvarnému umeniu, a to vďaka projektom Banská ST A NICA, Schemnitz Gallery, NAD TÝM – Červená Studňa či výstavám v Galérii Jozefa Kollára, ktorá vďaka ambicióznym kurátorským vstupom nabrala nový smer. Bary so živou hudbou sústreďujú komunitu okolo legendárneho Art Café Banská Štiavnica, ktoré je súčasťou slovenskej nezávislej scény od roku 1998, Archanjel caffe baru (od roku 2010) a najmladšieho kultúrneho centra Eleuzína (od roku 2018).“⁴

3. MARKOVIČOVÁ, Veronika Marek. Paradise Paradajs 1, 2, 3: Kurátorský text k výstavám v rámci Paradajs Photo Fest 2024. Banská Štiavnica: Paradajs / Paradajs Photo Fest, 2024. Dostupné na: festival.paradajspphoto.sk/program/paradise-paradajs-1

4. JAKUBOVÁ, Klára; DROMOVICH, Mila; HAJDUČÍKOVÁ, Veronika a HARVAN, Daniel. Kosmopol: Ako sa tvorí imaginárium. Banská Štiavnica: VLNOPLOCHA, 2022. ISBN 978-80-974447-0-9.

Dôležitým medzníkom v novodobých kultúrnych dejinách Štiavnice bol rok 2019, keď sa stala historicky prvým slovenským Mestom kultúry. Projekt s názvom Banská Štiavnica 2019: Renovácia identity vznikol ako spoločné úsilie nezávislých aktérov, samosprávy a štátnych inštitúcií. Jeho ambíciou bolo nielen prilákať návštevníkov, ale predovšetkým prehĺbiť vzťah obyvateľov k vlastnému mestu prostredníctvom kultúrnych aktivít, komunitného zapájania a umeleckých spoluprác. Projekt sa zameriaval na obnovu miest, príbehov aj ľudí a otvoril priestor pre premýšľanie o tom, čo pre Štiavniččanov znamená minulosť, prítomnosť a budúcnosť ich životného prostredia.

V kontexte kultúrneho roka 2019 vznikol aj celoročný fotografický Projekt 346, ktorý bol súčasťou dramaturgickej línie Almázia. Jeho ambíciou bolo otvoriť tému kultúry skrz pohľad samotných obyvateľov – nie ako abstraktnej hodnoty, ale ako každodenne prežívanej skúsenosti. Trojica autorov – fotografky Vanda Mesiariková a Ester Šabíková a fotograf Ján Viazanička – počas celého roka navštevovala rôznorodé prostredia a komunity v Štiavnici. Zuzana Bodnárová a Svätopluk Mikyta opisujú v brožúre Almázia v Štiavnici: “Za ľuďmi z ulíc, úradov, obchodov či kultúrnych priestorov prichádzali ako tichí pozorovatelia s jednoduchou, ale podstatnou otázkou: Čo pre vás znamená kultúra? Výsledkom bola rozsiahla kolekcia portrétov, ktoré zachytávali nielen tváre miestnych, ale aj špecifickú atmosféru miest, v ktorých sa tieto stretnutia odohrávali. Pozadie záberov tvorí krajina Štiavnice – jej ulice, dvory, interiéry i prírodné scenérie –, čím sa fotografie stali nielen dokumentom odpovedí, ale aj vizuálnou mapou identity mesta v jeho každodennej rozmanitosti.”⁵

Projekt 346 potvrdil, že kultúra nie je výsadou umeleckých podujatí či galérií, ale živým a osobným príbehom, ktorý sa odohráva medzi ľuďmi – v ich postojoch, skúsenostiach a spôsoboch bytia. V mnohom rezonoval s celkovou filozofiou projektu Banská Štiavnica 2019: Renovácia identity, ktorý sa usiloval o prepojenie umelcov s komunitami a o aktiváciu pamäťových aj spoločenských vrstiev mesta. Tento rok zároveň posilnil aj význam umeleckých rezidií ako spôsobu, ako sa k mestu priblížiť inak – pomaly, zblízka a s rešpektom. Iniciatívy ako Banská ST A NICA alebo NAD TÝM – Červená Studňa pracujú s krajinou v jej environmentálnom aj vizuálnom význame. Často využívajú formát umeleckých rezidií, workshopov, otvorených ateliérov a dočasných výstav, čím vytvárajú prirodzený kontakt medzi umelcom, miestom a publikom.

Foto: Emma Kasay

Zahraničný rozmer rezidií v Štiavnici reprezentujú aj pozvaní umelci, ktorí sem prichádzajú so záujmom o lokálny kontext. V auguste 2022 zavítal do Banskej Štiavnice juhoafrický fotograf Wikus de Wet, ktorý sa vo svojej práci dlhodobo venuje témam pôdy, identity a spoločenského rozvrstvenia v post-apartheidnej Južnej Afrike. Na pozvanie platformy Banská St a nica Contemporary (Štokovec) viedol sériu fotografických workshopov s rómskymi deťmi z komunit na Šobove a Povrazníku. Výsledkom boli citlivé záznamy o prostredí a každodennom živote týchto komunit, ktoré nevznikali zvonka, ale priamo rukami účastníkov.

V roku 2017 sa v rámci rezidencie predstavil aj nemecký fotograf Peter Granser. Jeho projekt I walked into a cave and up to Paradajs bol premiérovým uvedením v priestore DISPLAY bsc (súčasť Galérie J. Kollára), a neskôr prezentovaný aj v jeho vlastnom výstavnom priestore ITO v Stuttgarte. Ako sám autor hovorí pre I DO ART: “Dostal som pozvanie na rezidenčný pobyt v malom meste na slovenskom vidieku, ktorý organizovala umelecká organizácia Banská St a nica Contemporary a Goethe Institut Bratislava. Všetko už bolo nejaký čas pripravené, ale potom môj otec veľmi ochorel a zomrel.

Strávil som s ním posledné tri týždne a ako si viete predstaviť, bolo to intenzívne obdobie. Už tri dni po pohrebe som sa musel vydať na cestu a pochyboval som, či sa budem môcť sústrediť na svoju prácu a či budem schopný vytvoriť nové dielo. Naozaj som mal pochybnosti. Nakoniec som rád, že som odišiel, pretože rezidencia mi poskytla čas sústrediť sa na toto obdobie straty a smútku. Aby som ním skutočne prešiel. Doma by ma ľahko rozptýlilo všetko to papierovanie, ktoré treba vybaviť v prípade úmrtia.

5. Almázia v Štiavnici: Mesto kultúry 2019. Mesto Banská Štiavnica, 2019.

Potreboval som niekoľko dní, kým som bol schopný opustiť dom, kde som býval, ale potom som začal chodiť na dlhé túry. Na týchto túrach som doslova vošiel do jaskyne a vystúpil na najvyšší vrch v blízkosti tejto jaskyne. Hora sa volala Paradajs (raj), takže som vlastne našiel názov pre svoj projekt ešte predtým, ako som ho dokončil. Strávil som 3 týždne opakovaním tej istej túry a ocitol som sa v húštine tmavých lesov pohoria Paradajs. Les v októbri vám dáva pocítiť pominulosť a kolobeh prírody. Sme jej súčasťou a bolo dobré to cítiť. Napriek tme vidím na svojich fotografiách krásu a nádej.”⁶

Medzi najaktívnejšie platformy, ktoré poskytujú priestor pre rezidenčné pobyty, patrí Hájovňa – kultúrno-turistické centrum pri tajchu Červená studňa. Jej poloha mimo hlavného turistického ťahu, v bezprostrednom kontakte s lesom a vodou, ponúka ideálne podmienky a intenzívne sústredenie. Rezidencie, ktoré sa tu realizujú, sú zamerané predovšetkým na vizuálne umenie, pričom ich dramaturgia často reflektuje lokálny kontext. Od tradičných „umeleckých stáží“ sa líšia tým, že nie sú založené na formálnych výstupoch či tematických zadaniach, ale na dôvere v tvorivý proces a jeho prirodzené vyústenie.

Zásadnú úlohu v tomto procese zohráva fotograf a kurátor Ján Viazanička, ktorý sa dlhodobo venuje organizovaniu rezidencií a súčasne formuje aj širší diskurz o slovenskej fotografii. Ako zakladateľ a riaditeľ festivalu Paradajs Photo Fest a šéfredaktor magazínu Paradajs Photo Mag vytvára prostredie, v ktorom môžu autori nielen prezentovať svoje diela, ale zároveň viesť dialóg s publikom, s mestom aj medzi sebou navzájom. Ako hovorí Ján Viazanička v rozhovore: „National Geographic nás označil za jednu z top destinácií Európy. Banská Štiavnica je na osudovom rázcestí. Buď budeme raj, alebo ním nebudeme. Buď turistický ruch mesto zničí, alebo ho zachráni. Nápad usporiadať festival nie je nový, ale musel dozrieť a na to potreboval Hájovňu.“⁷

Paradajs Photo Fest, zameraný na súčasnú fotografiu, si svoj názov berie od vrchu Paradajs – výrazného krajinného útvaru západne od centra Banskej Štiavnice, ktorý je pozostatkom štiavnického stratovulkánu. Tento „festival na sopke“, ako sa s nadsázkou zvykne označovať, symbolicky prepája krajinu a fotografiu, vrstvy zeme a vrstvy významov. Veronika Marek Markovičová píše v kurátorskom texte Paradise Paradajs 1,2,3: “Paradajs je obľúbeným výletným kopcom, aj miestom masového hrobu z druhej svetovej vojny.

Miesto s výhľadom na Štiavnicu i krížom nonkonformistu. Čím sa stane pre našu generáciu? Sme zbierači tráum alebo startup-isti katarzie? A čo vlastne chceme, aby zostalo v našej pamäti?”⁸

Domáci fotografi

Sergej Protopopov predstavuje výraznú postavu vo fotografickej histórii Banskej Štiavnice – mesto sa v jeho tvorbe stalo nielen prostredím, ale aj témou, s ktorou viedol hlboký vizuálny dialóg. Jeho profesijná aj osobná cesta ho prirodzene viedla k mapovaniu každodennosti Štiavnice a jej okolia. Výnimočné miesto v jeho diele zaujima práve banícka tematika, ktorej sa venoval s neobvyklou hĺbkou. Ivan Herčko píše v knihe Banská Štiavnica na starých pohľadniach: „Ako jeden z prvých fotografoval v Banskej Štiavnici banícku prácu pod zemou. Mal možnosť fotografovať baníkov nielen v domovoch, ale aj pri namáhavých výkonoch v podzemí, kam neraz spolu s nimi sfáral.

Vytvoril veľký obrazový súbor o práci baníkov s názvom Päťsto metrov pod zemou pri teplote 50 stupňov Celzia, kde ich zachytil od spoločnej modlitby pred „šichtou“ cez fáranie a vlastnú prácu v podzemí až po vyvezené vozíky rudy a hlušiny na povrch a rozsiahle haldy v okolí mesta. Séria fotografií z tohto nezvyčajného a verejnosti málo známeho pracovného prostredia, ktorá predstavuje jednu z prvých fotoreportáží svojho druhu, získala veľkú pozornosť v celej krajine.“⁹

Okrem podzemného sveta baní sa však jeho pozornosť sústredila aj na spoločenské a historické momenty, ktoré formovali povojnovú atmosféru v regióne. Významným príspevkom bola jeho obrazová séria z výstavby Trate mládeže – železnice spájajúcej Banskú Štiavnicu s Hronskou Dúbravou. Ako vedúci fotografického centra pre turistiku dokumentoval túto rozsiahlu kolektívnu aktivitu. Zábery, ktoré vznikli, majú nielen archívnu hodnotu, ale nesú aj dobové nadšenie a symboliku budovania nového sveta.

6.PETER GRANSER, *Exploring the Caves of Sorrow, I DO ART*, 2018. Dostupné na: www.idoart.dk/blog/peter-granser-exploring-the-caves-of-sorrow

7.KMEŤOVÁ, Jarmila, *Prekrásna Hájovňa nad Banskou Štiavnicou*: zo smetiska sa stal úplný raj, Život, 2021. Dostupné na: zivot.pluska.sk/reportaze/prekrasna-hajovna-banskou-stiavnicou-smetiska-stal-uplny-raj

8.MARKOVIČOVÁ, Veronika Marek. *Paradise Paradajs 1, 2, 3: Kurátorský text k výstavám v rámci Paradajs Photo Fest 2024. Banská Štiavnica: Paradajs / Paradajs Photo Fest, 2024. Dostupné na: festival.paradajsphoto.sk/program/paradise-paradajs-1*

9.HERČKO, Ivan. *Banská Štiavnica na starých pohľadniach*. Bratislava: DAJAMA, 2008. ISBN 978-80-89226-53-5.

Vďaka Sergejovi Protopopovovi dnes disponujeme bohatým vizuálnym archívom, ktorý zachytáva Štiavnicu v jej pracovnom rytme, každodennej realite aj poetike krajiny. Jeho dielo je jedinečné v tom, že sa neuspokojilo s povrchom – doslova ani obrazne. Na odkaz Sergeja Protopopova, ktorý v rokoch 1948 – 1949 vizuálne spracoval výstavbu Trate mládeže, nadviazal o sedem desaťročí neskôr fotograf Jakub Jančo. Ten sa v roku 2019 zúčastnil umeleckej rezidencie v Banskej Štiavnici, keď mesto nieslo titul Mesto kultúry. Jančov prístup bol tichší, kontemplatívny – trať prešiel peši niekoľko krát, a to mu umožnilo vnímať priestor s pozornosťou k detailu aj premenám krajiny.

Výsledkom tejto rezidencie sa stala séria čiernobielych fotografií, ktoré zachytávajú zátišia a krajinné fragmenty pozdĺž železnice – trate, ktorá kedysi vznikla ako kolektívne dielo mládeže a bola symbolom budovateľského entuziazmu. V Jančových fotografiách však nachádzame iný druh pamäti – taký, ktorý je krehký, občas melancholický a ktorý zaznamenáva stopy prítomnosti v priestore, kde niečo zaniklo, no stále ostáva prítomné.

Tento fotografický projekt bol doplnený o výber textov zo Zborníka Trate mládeže, čím vznikol dialóg medzi minulým a súčasným pohľadom na tú istú trasu. Publikácia dostala názov Údolie radosti a jej vydanie iniciovalo mesto Banská Štiavnica pri príležitosti 70. výročia vzniku Trate mládeže. Vyšla ako súčasť kultúrneho projektu Banská Štiavnica 2019: Renovácia identity.

Stanislav Piatrik píše o knihe Údolie radosti: „Autor fotiek nám ponúka sofistikovaný výber informácií. Cez obrazy si overujem výpisky textov situovaných na protihlých stranách. Texty pochádzajú zo zborníka Trať mládeže. Fotky sú symetricky komponované, pokoj údolia podtrháva aj tonalita tlače. Násobenie motívov umožňuje chvíľami kráčať krajinou. S odstupom sedemdesiatych rokov nás fotograf prevádza čierno bielou krajinou železničnej trate z Hronskej Dúbravy do Banskej Štiavnice. Zozbierané obrazy akoby naňho čakali už dávno pred výstavbou trate. Renovácia identity, aj tak znie jeden z argumentov, pre ktorý môžeme byť spolucestujúcimi pomyselným, no zároveň určitým priestorom.“¹⁰

Foto: Alan Hyža

Jančova práca tak vstupuje do rozhovoru s historickým obrazovým fondom, aký vytvoril Protopopov, no zároveň ho aktualizuje – ukazuje, ako sa krajina mení, ako sa z nej vytráca kolektívny impulz, no zostáva v nej prítomný tichý odtlačok histórie. Tento projekt je príkladom toho, ako súčasná fotografia môže nadväzovať na minulosť nie prostredníctvom nostalgie, ale cez hľadanie novej vrstvy významov v známom priestore.

Ďalšou výraznou osobnosťou súčasnej fotografickej scény, ktorá je úzko spätá s Banskou Štiavnicou, je Ján Viazanička – fotograf, pedagóg, kurátor a editor. Jeho profesijný aj osobný život je pevne zakotvený v tomto meste, kde dlhodobo pôsobí a kde zároveň spoluzaložil kultúrno-turistické centrum Hájovňa. Práve Hájovňa sa stala jedným z významných bodov stretávania umelcov súčasného vizuálneho myslenia – a Viazanička patrí medzi tých, ktorí tento priestor formujú nielen organizačne, ale aj obsahovo.

Viazanička vyštudoval Katedru fotografie a nových médií na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave. Jeho fotografická prax sa sústreďuje predovšetkým na dokumentárnu fotografiu, ktorú realizuje s jasným autorským postojom. V jeho dielach cítiť cit pre pozorovanie bežného života, ako aj schopnosť zaznamenať spoločenské vrstvy a nálady s jemnou iróniou a odstupom. Je držiteľom viacerých ocenení – napríklad v rámci súťaže Slovak Press Photo (2016, 2018) či nominácie na Czech Press Photo (2016). V roku 2017 mu Stredoeurópsky dom fotografie udelil ocenenie Fotograf roka.

10.JANČO, Jakub. *Údolie radosti. Banská Štiavnica: Mesto Banská Štiavnica, 2019.*

Foto: Alan Hyža

Z jeho autorských projektov je výrazný najmä cyklus Dovolenska doma, ktorý vznikol počas niekoľkých letných sezón a tematizuje fenomén domáceho turizmu. V sérii fotografií Viazanička zaznamenáva dovolenkárov pri slovenských jazerách, kúpaliskách a vodných plochách, často s jemným satirickým podtónom. Tento pohľad však nie je výsmešný – skôr empatický, akoby sa autor pohyboval medzi zúčastnenými s tichým pochopením. Samozrejme, súčasťou tohto cyklu sa stali aj Štiavnické tajchy – miesta, ktoré sú pre miestnych i turistov ikonické, no v jeho objektíve získavajú nový charakter. Výstava s názvom Štiavnická dovolenska bola prezentovaná v rámci festivalu Paradajs Photo Fest 2024 ako site-specific inštalácia priamo na jednej z reálnych dovolenkových lokalít – tajchu Veľká vodárenská.

Ako uvádza Branislav Štěpánek v sprievodnom texte k výstave Štiavnická dovolenska: „S takouto predstavou cestovného ruchu ostro kontrastuje prosté, jednoduché prostredie štiavnických pláží, slnečníkov a ihrísk, ktoré nám ukazuje Ján Viazanička a ktoré možno ani neboli pôvodne určené na dovolenkovanie. Priestor pre trávenie voľného času tu vzniká takmer organicky, nie je vytváraný na základe premyslenej marketingovej stratégie. A hoci je ponuka ‚služieb‘ možno obmedzená, človek sa nestáva predmetom komodifikácie. Ľudia na fotografiách sa očividne cítia dobre a nič na tom nemení ani istá priznaná provinčnosť a občasný neporiadok.“¹¹

Ján Viazanička predstavuje spojenie autorskej práce, kurátorstva a kultúrnej organizácie. Hoci do Štiavnice nepatrí rodovo, stal sa jej prirodzenou súčasťou. V jeho fotografickej praxi rezonujú témy periférie, pamäti a spoločenských štruktúr, pričom jeho dlhodobý záujem o stredné Slovensko našiel prirodzené pokračovanie práve tu. Okrem vlastnej tvorby vytvára priestor pre iných autorov prostredníctvom festivalu Paradajs Photo Fest a rezidencií v Hájovni.

11. ŠTĚPÁNEK, Branislav. Jano Viaz: Štiavnická dovolenska: Kurátorský text k výstavám v rámci Paradajs Photo Fest 2024. Banská Štiavnica: Paradajs / Paradajs Photo Fest, 2024 Online. In: . 2024, s. 1. Dostupné z: <https://festival.paradajspfoto.sk/program/stiavnicka-dovolenka>.

HÁJOVNĚ

Kultúrno-turistické centrum Hájovňa sa nachádza v špecifickej polohe – v sedle Červená studňa, priamo nad mestom Banská Štiavnica. Je zasadené do uzla turistických a cyklistických trás, čo mu dodáva funkciu prirodzeného bodu stretávania sa pre návštevníkov pohoria Štiavnických vrchov. V tomto prostredí, obklopenom lesmi a lúkami, bez priameho výhľadu na mesto, stojí nenápadný dom, ktorý svojou polohou vytvára podmienky pre tiché a sústredené pôsobenie.

Pôvodne slúžil tento objekt ako horáreň. Keď sa v roku 2017 rozhodli Matej Lukáč s manželkou Michaelou Lukáčovou spolu s Jánom Viazaničkom a jeho manželkou Soňou Viazaničkovou prenajať si túto stavbu od mesta, bolo to miesto, ktoré bolo zanedbané. "Prostredie vyzeralo ako nelegálna skládka odpadu. Podarilo sa nám vyniesť 7 veľkokapacitných kontajnerov, Po ukončení čistenia sme umiestnili do areálu bufet a verejné záchody. Postupne do areálu pribudlo sedenie, hojdačky v korunách borovic, ohnisko, útulňa, pódium, hľadisko, japonské trhovisko." ¹² Spomína Matej Lukáč. Upratanie a revitalizácia priestoru trvala približne rok a pol.

V roku 2019 sa Hájovňu podarilo sprístupniť verejnosti a začala sa formovať jej súčasná kultúrna identita. Výnimočným prvkom je práve útulňa – malý objekt súčasnej architektúry, ktorý vznikol v spolupráci s organizáciou Organica a architektonickým ateliérom HAUS. Táto stavba si získala odbornú pozornosť a bola nominovaná na prestížne ocenenia CE.ZA.AR 2020 a ARCH 2020.

Priestor Hájovne však nie je len oddychovou zónou, ale predovšetkým živou platformou pre umelecké aktivity. V dome i jeho okolí vznikajú rôzne umelecké intervencie od slovenských autorov, čím sa miesto prirodzene pretvára na kultúrno-turistické centrum. Súčasťou programu sú výstavy, prednášky, workshopy, koncerty, letné kino, festivaly a umelecké rezidencie.

Ján Viazanička

V tomto bode nadobúda kultúrno-umelecká intervencia Jána Viazaničku na Hájovni konkrétne kontúry. Ján Viazanička predstavuje jednu z kľúčových osobností súčasnej slovenskej fotografickej scény.

Jeho pôsobenie nemožno redukovať iba na úlohu fotografa – je zároveň kurátorom, bývalým pedagógom a dôležitým stmelujúcim prvkom slovenskej fotografickej komunity. Výrazný vplyv má aj ako zakladateľ a šéfredaktor online platformy Paradajs Photo Mag (pôvodne Dokument magazín), ktorá zohráva významnú úlohu pri dokumentovaní a reflektovaní fotografickej tvorby na Slovensku.

Viazaničkova iniciatíva vytvoriť túto platformu vzišla z potreby systematizovať a sprístupniť portfóliá slovenských fotografií a fotografov, ako aj odborných textov o domácej fotografii. Ako uvádza: „Web prioritne tvorí archív portfólií slovenských fotografov – fotografií, ako aj prehľad slovenských teoretikov – teoretických a kurátorov – kurátoriek, ktorí sa venujú reflexii fotografie. Okrem toho tu nájdete i rozhovory, recenzie, odborné články o slovenskej fotografii, fotoreportáže výstav a kníh. Naším prvotným cieľom je vytvoriť archív slovenskej fotografie, kde bude mať každý, kto sa o túto tému zaujíma, prístup ku koncentrovanému a abecedne zoradenému archívu slovenských autorov a autoriek. Nejde nám o to, aby sme boli médium, ktoré informuje o aktuálnom dianí. Radi by sme postupne vytvorili dlhodobu relevantnú obsah.“ ¹³

Táto snaha o uchopenie a uchovávanie fotografickej tvorby v digitálnom priestore má priamy presah aj do činnosti na Hájovni. Práve tu Viazanička vytvára platformu, ktorá podporuje vznik nových diel, ale aj ich reflexiu v širšom kontexte. Ako kurátor pravidelne pozýva na rezidencie slovenských vizuálnych umelcov a umelkyne, ktorých práca má potenciál vstúpiť do dialógu s miestnym prostredím – geografickým, historickým i spoločenským. Jeho činnosť tak výrazne formuje nielen samotný priestor Hájovne, ale aj podobu súčasnej slovenskej fotografie ako takej.

Foto: Lukáš Rohárik

¹² DOBRÉ NOVINY, Mladý pár pretvoril starú hájovňu, 2019. Dostupné na: www.dobrenoviny.sk/c/172861/mlady-par-pretvoril-staru-hajovnu-na-miesto-kde-sa-okoloduci-mozu-venovat-roznym-aktivitam

¹³ PARADAJS PHOTO, Kontakt, Paradajs Photo, 2024. Dostupné na: paradajsphoto.sk/kontakt

Foto: Vanda Mesiariková

V posledných dvoch rokoch Ján Viazanička v spolupráci s ďalšími jednotlivcami a organizáciami rozšíril platformu Paradajs Mag o nové iniciatívy, ktoré významne prispievajú k rozvoju kultúrneho a umeleckého života na Slovensku. Vznikol tak medzinárodný festival súčasnej fotografie Paradajs Photo Fest, kamenné kníhkupectvo Paradajs Paradajs a najnovšie aj výstavný priestor Paradajs Photo Gallery, ktorý funguje pod správou Stredoslovenskej galérie v Banskej Bystrici. Spoločným menovateľom týchto aktivít je mesto Banská Štiavnica, ktoré slúži ako prirodzené epicentrum Viazaničkových iniciatív – s výnimkou galérie sídliacej v Banskej Bystrici.

Ján Viazanička zohráva kľúčovú úlohu aj v dramaturgii kultúrno-turistického centra Háčovňa, kde sa – pokiaľ je to možné – snaží koncentrovať aktivity všetkých vyššie spomenutých platforiem. Háčovňa sa tak stáva živým priestorom pre prezentáciu súčasného fotografického a vizuálneho umenia.

Fotografia v Háčovni

Fotografické médium je v Háčovni zastúpené rôznorodo. Prvým umeleckým gestom bola site-specific inštalácia veľkoformátovej fotografie práve Jána Viazaničku priamo na fasáde budovy. Táto intervencia sa stala neoddeliteľnou súčasťou Háčovne a dodnes sa v niekoľkých cykloch mení a aktualizuje. K fotografiám na fasáde sa postupne pridali aj ďalší autori a autorky venujúci sa maľbe, ilustrácii, grafike či street artu.

Interiér hlavnej budovy sa časom transformoval na výstavný priestor – vznikla tak komorná galéria, kde sa konajú pravidelné výstavy. Z oblasti fotografie tu svoju tvorbu predstavili napríklad Boris Németh, Marek Jančúch, Zuzana Pustaiová, Libor Fojtík či Txema Salvans. Symbolickým vyvrcholením výstavnej sezóny je každoročná decembrová výstava s názvom Koniec sezóny OTVÁRAME!, ktorá predstavuje výber z tvorby rezidenčných umelcov daného roka.

Za týmito aktivitami stojí malý tím ľudí, ktorému sa vďaka otvorenosti voči novým spoluprácam darí vytvárať zázemie nielen pre umeleckú tvorbu, ale aj pre lokálnych obyvateľov a návštevníkov mesta. Háčovňa sa profiluje ako miesto prepájania – umeleckých disciplín, generácií aj kontextov. Vytvára komunitu a poskytuje priestor pre tvorbu, diskusiu a zdieľanie.

Dôležitým nástrojom tejto vízie sú štyri umelecké festivaly, ktoré sa každoročne konajú v jej priestore. Festival Infantum je venovaný detskému a mládežníckemu divákovi a ponúka multidisciplinárny program v oblasti divadla, hudby, výtvarného a pohybového umenia. Festival Realshit sa zameriava na mladé alternatívne hudobné a vizuálne umenie a patrí k obľúbeným podujatiam najmä u mladšej generácie. Na základe spolupráce s viacerými architektonickými ateliérmi vznikol festival Drevo+, ktorý reflektuje možnosti malej architektúry a zapája do procesu aj študentov architektúry. Štvrtým festivalom je Paradajs Photo Fest – medzinárodné podujatie zamerané na súčasnú fotografiu. Tento festival, vznikajúci z iniciatívy Jána Viazaničku, sa dnes radí k menším, no významným fotografickým festivalom v stredoeurópskom priestore. Háčovňa tak predstavuje dôležitý uzol, kde sa sústreďujú umelecké iniciatívy, prepájajú sa médiá a posilňuje sa kultúrny život regiónu.

Rezidencia

V tomto duchu sa profilujú aj umelecké rezidence v kultúrno-turistickom centre Háčovňa, ktoré vytvárajú priestor pre tvorbu na priesečníku umenia, prírody a lokálnej komunity.

Umelecká rezidencia v kontexte vizuálneho umenia predstavuje špecifickú formu podpory tvorby, výskumu a experimentu, ktorá autorom a autorkám umožňuje sústredený časový a priestorový rámec na realizáciu vlastného projektu mimo ich bežného prostredia. Ide o platformu, ktorá ponúka nielen technické, materiálne či odborné zázemie, ale aj možnosť reflexie a medziodborového dialógu. Vizuálni umelci a umelkyne majú počas rezidence príležitosť interagovať s lokálnym kontextom – kultúrnym, sociálnym i prírodným – a tým rozvíjať projekty, ktoré sú priamo späté s miestom, jeho históriou či komunitou.

Rezidenčné programy môžeme klasifikovať podľa viacerých kritérií. Z hľadiska zamerania ich delíme na produkčné rezidence, ktoré sa sústreďujú na tvorbu nových diel – často s konkrétnym výstupom, ako je výstava, publikácia či performance, výskumné rezidence, ktoré kladú dôraz na reflexiu, zber materiálu, prácu s archívami alebo teoretické uchopenie témy a komunitne orientované rezidence, ktoré prepájajú umelcov s miestnou komunitou a vychádzajú z princípov sociálne angažovaného umenia. Doplnkovo možno rezidence rozlišovať aj podľa formátu: popri klasických štúdiových rezidenciách s ateliérom existujú aj online formáty určené pre digitálnu tvorbu, programy typu Artist-in-Residence (AIR) realizované v školách, firmách či verejných inštitúciách, krátkodobé retreaty a hybridné modely kombinujúce umeleckú tvorbu, výskum a komunitné zapojenie.

Z organizačného hľadiska sa rozlišujú inštitucionálne rezidence – zriaďované galériami, múzeami, kultúrnymi centrami alebo akademickými inštitúciami – a nezávislé rezidence, ktoré často iniciujú umelecké kolektívy alebo jednotlivci.

V súčasnom umeleckom diskurze predstavujú rezidence významný nástroj podpory mobility autorov, medzinárodnej kultúrnej výmeny, ako aj tvorby, ktorá je citlivá voči prostrediu, v ktorom vzniká. Týmto spôsobom sa stávajú dôležitým priestorom stretu umenia a miesta – ich vzájomného ovplyvňovania a interpretácie.

Foto: Ján Viazanička

Rezidencia Háčovňa

Ján Viazanička, ktorý vedie umelecké rezidence v Háčovni, vychádza vo svojej kurátorskej praxi z osobnej skúsenosti rezidenta. V roku 2017 sa zúčastnil ročného rezidenčného programu fotografického projektu Krajina stredy v Dúbravici. Tento projekt vznikol pod záštitou kultúrneho centra Periférne centrál, ktoré dlhodobo pôsobí v obci Dúbravica na vidieku severného Podpoľania a sústreďuje sa na prepájanie súčasného umenia s vidieckym kontextom. Výsledkom Viazaničkovej rezidence sa stal autorský katalóg, ktorý vydala v roku 2022 Stredoslovenská galéria v Banskej Bystrici.¹⁴

Idea zavedenia rezidenčného programu na Háčovni vznikla prirodzene – počas úvah o vnútornom usporiadaní priestorov a ich potenciálnom využití. Po rekonštrukcii podkrovia vznikol samostatný malý byt s izbou, kuchynským kútom a vlastným hygienickým zázemím. Tento priestor sa stal základom pre vznik rezidenčného programu. Slúži nielen pre potreby centra a jeho účinkujúcich, ale predovšetkým ako zázemie pre pozvaných umelcov.

14. VIAZANIČKA, Ján. *Krajina stredy*. Banská Bystrica: Stredoslovenská galéria, 2022. ISBN 978-80-88681-86-1.

Rezidencia na Hájovni však nezahŕňa iba klasickú umeleckú prácu. Viazanička upozorňuje na jej praktický rozmer, ktorý súvisí s každodennou prevádzkou miesta. „Musíme tu stále kúriť, svietiť a miesto je živé počas celého dňa. V Banskej Štiavnici je krátka hlavná sezóna. Pre verejnosť máme v lete otvorené tri až štyri mesiace nepretržite a potom už len cez víkendy. Z diaľky to možno vyzerá, že Štiavnica je živá neustále, ale to je len zdanie.“¹⁵ Umelecký rezident sa tak stáva nielen autorom, ale aj dočasným správcom priestoru. Táto symbióza medzi tvorivou činnosťou a praktickou prítomnosťou na mieste je pre Hájovňu charakteristická a vytvára unikátny model fungovania umeleckej rezidencie.

Rezidencie v kultúrno-turistickom centre Hájovňa sú organizované v rôznych časových rámcoch – najčastejšie ako týždňové alebo mesačné umelecké pobyty. Primárne sú zamerané na vizuálne umenie, predovšetkým fotografiu. Obsah a zameranie rezidencií zostáva otvorené, no prirodzené prostredie okolia Hájovne, ako aj samotná Banská Štiavnica, ponúkajú silné impulzy, ktoré autori a autorky často vnímajú ako východisko pre svoju tvorbu.

Vďaka týmto špecifikám tu vznikajú projekty, ktoré síce tematicky vychádzajú z konkrétneho regiónu, no svojím dosahom a kvalitou presahujú jeho hranice. Niektorí rezidenti sa k svojim témam opakovane vracajú aj po skončení pobytu – niekedy znova v rámci Hájovne, inokedy prostredníctvom iných kultúrnych inštitúcií pôsobiacich v Banskej Štiavnici, alebo si nachádzajú vlastné formy návratu.

Príkladom takéhoto dlhodobejšieho vzťahu k mestu a jeho obyvateľom je slovenský fotograf Alan Hyža. Počas opakovaných návštev Banskej Štiavnice, ktoré cielene naplánoval mimo hlavnej turistickej sezóny, vytvoril projekt Zem, ktorá zostáva. Zachytával domáчих obyvateľov v ich každodennom prostredí počas ponurých, sychravých mesiacov, čím vytvoril vizuálnu paralelu medzi ľuďmi a atmosférou samotného mesta – akoby išlo o čarovné bytosti z hmly a tieňa. Projekt vyvrcholil výstavou Zem, ktorá zostáva v galérii Shemnitz a bol zaradený do programu festivalu Paradajs Photo Fest 2024. Následne bola publikovaná rovnomenná autorská kniha.¹⁶

Okrem tohto projektu vytvoril Alan Hyža v Banskej Štiavnici aj ďalšiu sériu fotografií, tentokrát priamo späť s priestorom Hájovne. V projekte MAGIUM fotografoval návštevníkov Hájovne pomocou starého veľkoformátového fotoaparátu. Vznikla tak osobitá kolekcia portrétov, ktoré spája prostredie Hájovne.

Výsledkom bola výstava Paradise Paradajs 1 v rámci Paradajs Photo Festu 2024 a knižná publikácia MAGIUM, v ktorej Hyža píše: “Strávil som na tomto mieste spolu tri mesiace života a z dôvodov, ktoré nedokážem vysvetliť, bol pobyt v tejto starej horárni upokojujúci. Nestalo sa, že by som tu stretol niekoho, s kým som si neporozumel. Umelci, bádatelia v časopriestore, myslitelia, vizionári - všetko nadšenci obdarení dávkou vnútornej slobody a tolerantnosti, voľnomyšlienkári nevnučujúci svoj názor okoliu.”¹⁷

Pozoruhodným výstupom rezidencie je aj tvorba fotografky Zuzany Pustaiovej. Hoci sa počas svojho pobytu v Hájovni tematicky nevenovala priamo Štiavnickej téme, rezidenčný pobyt jej umožnil sústredenú prácu na projekte Masky, ktorý sa prelína s autorskou knihou One Day Every Day. Táto publikácia sa dostala do užšieho výberu prestížnej ceny Paris Photo–Aperture 2022.¹⁸

Pri svojej druhej rezidencii na Hájovni pracovala Zuzana Pustaiová na projekte Safety Report, ktorého výsledky boli prezentované ako samostatná výstava na jednom z najvýznamnejších svetových fotografických festivalov – Les Rencontres d’Arles 2025. Rezidencie v Hájovni tak vytvárajú priestor nielen pre vznik nových diel, ale často iniciujú dlhodobé tvorivé procesy, ktoré zasahujú do medzinárodného kontextu a posilňujú význam Banskej Štiavnice ako miesta súčasného umeleckého diskurzu.

Hájovňa je zároveň aktívnym členom v oblasti slovenských kultúrnych centier. Jej fungovanie je založené na princípoch prepájania, výmeny skúseností a spolupráce naprieč regiónmi. Dôležitým potvrdením tejto orientácie je jej členstvo v sieti Anténa – platforme nezávislých kultúrnych centier na Slovensku. Táto sieť združuje profesionálne a nezávislé kultúrne organizácie, podporuje ich činnosť, zviditeľňuje ich prácu v širšom spoločenskom diskurze a zároveň vytvára priestor pre vzájomnú podporu, výmenu know-how a zastupovanie ich záujmov v oblasti kultúrnej politiky. Členstvo Hájovne v tejto sieti poukazuje na jej ukotvenosť v širšom kultúrnom ekosystéme a na jej aktívnu účasť pri formovaní podmienok pre fungovanie nezávislej kultúry na Slovensku.

15.KMEŤOVÁ, J., *Prekrásna Hájovňa nad Banskou Štiavnicou*, 2021.

16.HYŽA, *Zem, ktorá zostáva*, 2023.

17.HYŽA, Alan. *Magium*. Bratislava: arteA PPB, 2024. ISBN 978-80-074610-2-7.

18.PUSTAIOVÁ, Zuzana. *One Day Every Day*. Viedeň: Self - publishing, Reflector, 2022. ISBN 978-80-5703897-9.

Fotografie: Ján Viazanička, Alan Hyža

LENKA L. LUKAČOVIČOVÁ ZLATÁ ÉRA

Lenka L. Lukačovičová je fotografka, pedagogička a vizuálna umelkyňa. Vyštudovala fotografiu na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave (2010 – 2014) v ateliéri Laboratórium fotografie a následne pokračovala v doktorandskom štúdiu na Katedre fotografie a nových médií (2014 – 2018).

V súčasnosti na tejto katedre pedagogicky pôsobí ako vedúca ateliéru Protoateliér pre druhý ročník bakalárskeho štúdia. Vo svojej výučbe kladie dôraz na prepojenie umeleckej témy so spoločenským kontextom: „Študent má počas semestra možnosť výberu tém, ale dôraz je kladený na to, aby vybraná téma bola prepojená so sociálnym, kultúrnym/subkultúrnym, ekologickým, ale aj lokálnym, či existenčným problémom.”¹⁹

Jej tvorba bola ocenená viacerými odbornými platformami – bola finalistkou súťaže Poznan Photo Diploma Award (2015), ocenená v súťaži Different Worlds pre mladých autorov z regiónu strednej a východnej Európy (2021), získala grant Nadácie Novum (2022) a stala sa finalistkou festivalu Rotlicht vo Viedni (2023).

Venuje sa tiež kurátorstvu a komunitnému prepájaniu umelcov. Od roku 2021 prevádzkuje výstavný formát Vitrína Zora – výklad pri bývalom kine Zora v bratislavskej Trnávke, zameraný na pouličnú prezentáciu súčasnej fotografie. Aktívne spolupracuje aj na vitríne 40x60 v Bruseli. Vystavený bol napríklad aj jej dlhodobý projekt Lonely Planet Trnávka, ktorý sa venuje mestskej štvrti v Bratislave, kde Lukačovičová žije, ako aj fenoménu periférie.

Spolu s Dominikou Jackuliakovou pripravila v roku 2024 publikáciu Slovensko, krajina slov, ktorá vznikla v spolupráci so študentmi a študentkami VŠVU ako výstup vzdelávacieho programu zameraného na mapovanie lokálnych kultúrnych centier a ich význam v regiónoch.²⁰

Zúčastnila sa viacerých tvorivých rezidencií, napríklad Pilotenkueche v Lipsku (2017), v Slovenskom dome v Bruseli (2023) a najnovšie bola rezidentkou v kultúrno-turistickom centre Hájovňa v Banskej Štiavnici (2024), kde vznikla séria Zlatá éra. Tento súbor tematizuje pohľad na Banskú Štiavnicu a jej symboly – ako sú Nový zámok, tajchy či dominanty mesta – ktoré však autorka často zobrazuje len okrajovo, fragmentárne alebo z netradičných uhlov. Vizuálnym prístupom tak reflektuje intímny, tichý charakter mesta a jeho pretrvávajúcu mnohotvárnosť.

Séria Zlatá éra bola prezentovaná na výstave Paradise Paradajs 3 v rámci festivalu Paradajs Photo Fest 2024, kde bola vystavená spoločne s projektom Diany Takáčovej - Flux. Expozícia sa konala vo verejnom priestore v okolí tajchu Červená studňa, len niekoľko krokov od priestorov Hájovne. Umiestnenie výstavy priamo do krajiny ešte viac zvýraznilo kontext Lukačovičovej série – jej fotografie tak mohli pôsobiť v bezprostrednom kontakte s prostredím, z ktorého vzišli. Výstava sa tak stala prirodzeným predĺžením krajiny, nie len jej záznamom.

Zlatá éra

Séria Zlatá éra zachytáva rôzne nuansy Štiavnice. Pohľady na ňu a jej “dominanty” - Nový zámok, počúvadlá, centrá kultúrneho diania a života sú na fotografii častokrát kódované, viditeľné len v pozadí. Zároveň keď prechádzate Štiavnickými vrchmi a cestami, vnímate ich tvárnosť. V určitom uhle a počasí ich vidno vždy rozdielne. Banská Štiavnica aj dnes ponúka svojský rozmer “tichého” bytia a vnímania, stále tu cítiť minerály a horniny, striebro a zlato. To, či jej slávna éra skončila alebo ešte len začína, ostáva otvorené.”²¹

“V BANSKEJ ŠTIAVNICI MÔŽE KAŽDÝ NÁJSŤ TO, O ČO SA ZAUJÍMA... PRECHÁDZKY PO MESTE SA MÔŽU KONAŤ V RÔZNYCH SMEROCH A V RÔZNYCH NADMORSKÝCH VÝŠKACH, TAKŽE SA NÁM PRI NICH OBJAVÍ MNOHOTVÁRNOŠŤ MESTA, LEBO RAZ VIDÍME TIETO STAVBY ZDOLA, RAZ ZHORA ALEBO SME S NIMI V ROVNAKEJ VÝŠKE, BA ZAZRIEME ICH AJ ZBOKU, A TO VŽDY V NOVEJ A NOVEJ PERSPEKTÍVE.”²²

19.VŠVU, Katedra fotografie a nových médií – Protoateliér, 2024. Dostupné na: www.vsvu.sk/sk/katedry/katedra-fotografie-a-novych-medii/protoatelier

20.JACKULIAKOVÁ, Dominika a LUKAČOVIČOVÁ, Lenka L. Slovensko, krajina slov. Bratislava: KFaNM, VŠVU, 2024. ISBN 978-80-570-5885-4.

21.PARADAJS PHOTO FEST, Paradise Paradajs 3, Paradajs Photo, 2024. Dostupné na: festival.paradajspphoto.sk/program/paradise-paradajs-3

22.GRUSKOVÁ, Anna. Tichý pobyt na ulici Gwerkovej-Gölnerevej. Banská Bystrica: Laputa, 2021. ISBN 978-80-99944-80-1.

AKO SI SA DOSTALA
K REZIDENCII V HÁJOVNI
A AKO DLHO SI TAM
PŮSOBILA?

Koncept Hájovne ma oslovoval už dlhší čas. Pri každej ceste so študentmi Protoateliéru do Kremnice sme sa zastavili aj v Banskej Štiavnici – predsa, je to len na skok. V Kremnici má VŠVU vzdelávacie centrum, kde vediem výučbu druhého ročníka. V letnom semestri tam pravidelne trávime týždeň, keď sú dni dlhšie a svetelné podmienky priaznivejšie na prácu v exteriéri. Práve vtedy často zájdeme aj za Jánom Viazaničkom do Banskej Štiavnice.

Spolupráca s Hájovňou napokon vznikla spontánne – poslala som Janovi jednu fotografiu s výhľadom na Hájovňu zhora a on mi odpísal: „Tá fotka je skvelá. Bolo by výborné mať viac takých – niečo, čo bežný fotograf tak ľahko nezachytí.“ Krátko nato sme sa dohodli na rezidenčnom pobyte.“

Pre mňa však nedávalo zmysel byť na rezidenčnom pobyte stále celý mesiac. Viac mi vyhovovalo do Hájovne chodiť opakovane – na 3–4 dni – a vracieť sa. Začala som v novembri, bola som aj v decembri, v januári a v marci, teda asi 4–5-krát na niekoľko dní. Tento rytmus mi najviac sedel, najmä preto, že som chcela sledovať zmeny v krajine. Iným tvorcom, napríklad maliarom či grafikom, môže viac vyhovovať súvislý pobyt, no mne tento spôsob viac vyhovoval.

LENKA, ČO SA DÁ POČAS
REZIDENČNÉHO POBYTU
V HÁJOVNI ROBIŤ?

Pre mňa to bolo najmä o pohybe a objavovaní okolia. Ráno som si vždy dopriala dobrú kávu v Banskej Štiavnici, a potom som sa vybrala túlať – k tajchom, cez kopce, do Svätého Antona a ďalších dedínok v okolí. V podstate som celý deň trávila vonku, prechádzaním sa krajinou a nasávaním atmosféry miesta.

VEDELA BY SI OPÍSAŤ, AKO
VZNIKAL VÝBER TÉMY NA
TVOJEJ REZIDENCII? PRED-
SA LEN – V ŠTIAVNICI SA DÁ
PRACOVAŤ
S RÔZNYMI NÁMETMI.

Tému sme sčasti vytvárali spoločne s Janom. Ja som síce mala nejaké vlastné predstavy – zaujímala ma napríklad história Štiavnice, ťažba a spracovanie surovín, ale smerovanie sa vyprofilovalo cez spoločnú diskusiu. Janči mi vtedy povedal: „Tá fotka Hájovne, tá je super.“ Zaujímalo ho, ako vnímam miestne dominanty – ako sa pozerám napríklad na hrad či iné výrazné body v krajine.

Aj keď ma neustále priťahovala história miesta, výsledná téma sa prirodzene formovala práve okolo týchto výrazných orientačných bodov – dominant krajiny. Finálny výber fotografií napokon pozostáva zo záberov, ktoré s nimi rôzne pracujú. Niektoré pohľady sú z vyvýšených miest, napríklad z Nového zámku, objavujú sa tam aj tajchy, Hájovňa, alebo kostol ako významný orientačný bod.

Výber fotografií tak vo výsledku vytvára akýsi pomyselný bedeker – sériu zastavení na miestach, ktoré majú pre návštevníka význam. Sú to „stanice“, ku ktorým sa opakovane vraciam. Napríklad fotografia s nápisom Milujem Slovensko je zo železničnej stanice. Stále som sa v tvorbe pohybovala okolo styčných bodov krajiny, ako keby som skladala vizuálnu mapu možných (aj keď nie povinných) cieľov pri spoznávaní Štiavnice. Dokonca aj motív paroha, ktorý pochádza zo Svätého Antona – ďalšieho miesta, ktoré zapadlo do tejto logiky krajinných dominant.

PREBIEHAL NA ZAČIATKU
NEJAKÝ REŠERŠ?

Áno, určite som si urobila rešerš – taký môj vlastný spôsob, ako sa na miesto napojiť. Začala som tým, že som išla do Antikvariátu a kúpila si dve knihy. Jednou z nich bola Štiavnické pohorie od Pavla Koričanského – klasický turistický sprievodca, taký úplne základný bedeker.²³ Ten som si potom čítala pri káve – obsahoval bežné trasy: Sitno, Banská Štiavnica, tajchy... Rada začínam týmto spôsobom – kúpim si staršie knihy a cez tieto zdroje si vytváram prvotný obraz o mieste.

Okrem toho som počas pobytu na Hájovni prečítala aj knihu Tichý pobyt na ulici Gwerkovej-Göllnerovej od Anny Gruskovej.²⁴ Zhltna som ju za jednu noc – nedokázala som prestať čítať. Bola to silná skúsenosť, ktorá ma veľmi naladila na atmosféru Banskej Štiavnice.

Tieto knihy a staré sprievodcovské publikácie často obsahujú aj fotografie – napríklad trh pri kostole či rôzne známe výhľady. Priznávam, že ma baví vytvárať veľmi podobné zábery. Rada si nájdem nejakú vizuálnu predlohu a potom s ňou ďalej pracujem. Nevnímam to ako kopírovanie, ale ako spôsob inšpirácie. Je to prístup, ktorý sa objavuje aj v mojich ďalších projektoch – napríklad teraz pracujem so starými fotografiami mojich rodičov, čo má podobný princíp.

Okrem týchto kníh som neskôr čítala aj knihu Kosmopol (Jakubová, Dromovich, Hajdučíková, Harvan), ktorá ponúka iný, reflexívnejší pohľad na Štiavnicu a jej premeny.²⁵ Ale úplným začiatkom boli práve tie staršie bedekre, cez ktoré si často vytváram prvý kontakt s miestom a jeho obrazom.

23.Koričanský, Pavol. ŠTIAVNICKÉ POHORIE. Bratislava: Šport, 1960.

24.GRUSKOVÁ, Tichý pobyt, 2021.

25.JAKUBOVÁ, Klára; DROMOVICH, Mila; HAJDUČÍKOVÁ, Veronika a HARVAN, Daniel. Kosmopol: Ako sa tvorí imaginárium. Banská Štiavnica: VLNOPLOCHA, 2022. ISBN 978-80-974447-0-9.

NEMALA SI NIEKOHO, KTO BY ŤA MIESTOM SPREVÁDZAL ALEBO USMERŇOVAL?

Nie, rešerš som si robila sama, bez priamej spolupráce s niekým ďalším. V tomto procese som komunikovala len s Janom Viazaničkom. Možno som sa o téme okrajovo rozprávala s niektorým z kolegov v práci, ale výlučne som vychádzala z knižných zdrojov, ktoré som si cielene vyhľadala.

MUSELA SI PRI TOMTO PROJEKTE OPUSTIŤ SVOJ ZAUŽÍVANÝ PRACOVNÝ PRINCÍP?

Nemám úplne jednotný a pevne daný princíp práce. Myslím si, že som v tomto skôr taký „hybridný typ“. Vlastne ma ani nebaví robiť nový projekt rovnakým spôsobom ako ten predchádzajúci. Každý projekt si vyžaduje iný prístup – podľa témy, prostredia, nálady. Takže aj tentokrát som k tomu pristupovala inak, s novým nastavením a otvorenosťou voči miestnym špecifikám.

ALEBO SI POSTUPOVALA PODOBNE AKO PRI INÝCH PROJEKTOCH?

VYBERÁŠ SI PRI KAŽDOM PROJEKTE INÝ PRÍSTUP PRÁCE?

Áno, vždy sa snažím k projektu pristupovať inak. Napríklad projekt Lonely Planet Trnávka bol čisto fotografický, čo je odklon od mojich predchádzajúcich prác, ktoré boli skôr inštalačného charakteru. U mňa nikdy nejde o jeden „zabehnutý princíp“. Skôr naopak – mám potrebu svoju prácu a proces stále niečím narúšať.

Na rezidencii v Hájozni som pôvodne rozmýšľala nad inštalačnou formou – chcela som vytvoriť objekt, vozík s fotografiami, ktorý by pripomínal výstavný box s možnosťou variabilného zobrazovania snímok. Tento koncept vznikol v čase, keď sa uvažovalo o výstave v Galérii Jozefa Kollára. Keď sa však miesto mojej výstavy zmenilo, musela sa tomu prispôbiť aj výsledná forma prezentácie. Nakoniec sa ukázalo, že presun výstavy do verejného priestoru bol správnym rozhodnutím. Vnímam ako dôležité, že Jano Viazanička zámerne pracuje s verejným priestorom – že výstava je prístupná komukoľvek a kedykoľvek. Finálna podoba výstavy sa teda prirodzene vyvíjala aj podľa možností, ktoré poskytol festival Paradajs Photo Fest a samotný výstavný priestor.

AKÚ TECHNIKU SI V TOMTO PROJEKTE POUŽÍVALA?

Väčšina fotografií vznikla na fotoaparáte Mamiya 7, teda na film - stredný formát. Iba dve alebo tri snímky sú digitálne, inak ide prevažne o analógové fotografie – konkrétne o ich skeny.

ČASTO POUŽIVAŠ V PROJEKTOCH ANALÓG?	Áno, približne 90 % mojej práce tvorí analógová fotografia. Nie je to o striktnej preferencii pred digitálom – s tým nemám vôbec problém – ale analóg mi jednoducho viac vyhovuje.
PREČO SA PRIKLÁŇAŠ K ANALÓGOVÉMU SPÔSOBU FOTOGRAFOVANIA?	Na túto tému som už viedla viacero diskusií a často nad ňou premýšľam i sama. Pri digitáli je celý proces výrazne zrýchlený – okamžité zobrazenie, výber, úprava. Analóg je pre mňa pomalší a tým aj sústredenejší. Neviem, či pri ňom fotím lepšie, ale určite som pozornejšia. Nad každým záberom viac premýšľam. Aj preto si myslím, že analóg prirodzene predurčuje výber už pri samotnom fotografovaní. Zároveň mám aj digitálny stredný formát – Fujifilm – často na ňom používam manuálne, analógové objektívy. V istom zmysle si tak vytváram podobnú atmosféru ako pri filme. Avšak výber z digitálneho materiálu býva často náročnejší – nafotím množstvo záberov a strácam prehľad. Pri analógu nafotím napríklad dva až tri filmy a už počas toho procesu mám jasno, čo má pre mňa význam.

PODARILO SA TI ZA ČAS STRÁVENÝ NA HÁJOVNI DOSTATOČNE OBSIAHNUŤ TÉMU? POVAŽUJEŠ TENTO PROJEKT ZA UKONČENÝ?	Téma je podľa mňa nastavená veľmi široko, a preto ju viem dopĺňať a rozvíjať prakticky kedykoľvek tak, aby ma to aj naďalej bavilo. Vlastne všetky moje projekty majú taký cyklický charakter – vraciam sa k nim opakovane, niekedy z úplne iného uhla pohľadu. Napríklad téma, ktorú som začala spracovávať ešte počas druhého ročníka na vysokej škole, ma dnes opäť zaujíma, hoci iným spôsobom. Preto nevidím tieto témy ako uzavreté celky, ale skôr ako živé, ktoré sa postupne rozvíjajú. Postupne som prestala prísne rozdeľovať svoje práce do samostatných súborov s pevnými hranicami. Skôr ich teraz medzi sebou prelínam – ak sa mi hodí fotografia z jedného projektu do iného, použijem ju tam. Vnímam to ako prirodzený a flexibilný proces, ktorý ma oslobodil od limitov, ktoré som pociťovala ešte počas štúdia. V škole sa všetko muselo presne hodiť do konceptu a rámcov, čo som začala vnímať ako obmedzujúce. Teraz mám pocit, že dobre poznám pravidlá a to mi umožňuje ich vedome porušovať a pracovať s nimi podľa vlastného uváženia. Tento prístup mi prináša slobodu a tvorivú flexibilitu, ktorú vnímam ako veľmi dôležitú. Preto rozhodne nevnímam tento projekt ako úplne ukončený, ale skôr ako súčasť kontinuálneho procesu mojej tvorby, ku ktorej sa budem stále vracieť.
---	---

NAVŠTÍVILA SI POČAS POBY-
TU V BANSKEJ ŠTIAVNICI AJ
INÉ KULTÚRNE CENTRÁ?

Áno, mám v hlave širší koncept. Už v roku 2013 som robila projekt s názvom Quo vadis galéria? (Kam kráčaš, galéria?), kde som fotila prázdne výstavné siene. Vtedy boli tieto priestory v stave, ktorý sa podľa mňa veľmi nezmenil ani dnes – nebolo jasné, čo s nimi bude, alebo sa museli zbaviť ľudí, lebo nemali financie. Fotila som napríklad Synagógu v Žiline, Východoslovenskú galériu pred rekonštrukciou a ďalšie kľúčové kultúrne miesta v zlomových okamihoch.

Hájovňa ma fascinovala tým, že bola vybudovaná od nuly a mala jedinečnú atmosféru. Rozmýšľala som, že by som mohla spraviť nový projekt, ktorý by mapoval podobné zaujímavé kultúrne centrá v okolí – napríklad Dúbravicu, KC Eleuzína, Koniareň a ďalšie. Keďže mám veľa nápadov, ale nie vždy dosť času, dohodla som sa so študentkou, s ktorou sme spoločne navštívili viaceré z týchto miest.

S celou skupinou študentov sme napríklad boli v Eleuzíne, Synagóge, Akropole, a Ema Kassay to všetko dokumentovala fotograficky. Spracovávala tému kultúrnych centier a výsledky vystavila v Akropole.²⁶

Ja som zároveň získala grant na vzdelávací projekt Slovensko, krajina slov, ktorý bol založený na spoznávaní a mapovaní kultúrnych centier, medzi ktoré patria Hájovňa, Akropola, Eleuzína, Dom Jána Hálu vo Važci, Synagóga a ďalšie.

S Jančim sme sa rozprávali o tom, že by bolo skvelé tieto centrá ešte hlbšie zmapovať a zapojiť do toho študentov formou týždňových rezidencií. Prostredníctvom platformy Anténa by sme mohli vybaviť rezidencie v jednotlivých centrách a vytvoriť knihu, ktorá by tieto miesta dokumentovala.

TOTO JE JEDEN Z MOJICH DLHODOBÝCH PLÁNOV V OBLASTI VZDELÁVANIA – BRAŤ ŠTUDENTOV NA TAKÉTO MIESTA MIMO BRATISLAVY. BRATISLAVA ŽIJE VO SVOJEJ „BUBLINE“ A KULTÚRNE CENTRÁ AKO HÁJOVNÁ SÚ ČASTO PREHLIADANÉ, NO NESMIERNE DÔLEŽITÉ.

26.VŠVU, Katedra fotografie a nových médií – Protoatelier, 2024. Dostupné na: www.vsvu.sk/sk/katedry/katedra-fotografie-a-novych-medii/protoatelier

05

DIANA
TAKACSOVA
FLUX

Diana Takacsova je dokumentárna fotografka pôsobiaca na medzinárodnej úrovni, aktuálne rozdelená medzi Slovensko a Belgicko. Vyrastala v maďarskej menšine na Slovensku a dnes žije v belgickom prímorskom meste Ostend. Je absolventkou spoločného magisterského programu Erasmus Mundus so zameraním na africké štúdiá a zároveň má titul z masmediálnych štúdií.

Vo svojej práci sa venuje dlhodobým výskumne podloženým projektom, ktoré sa zaoberajú témami identity, migrácie, príslušnosti k miestu či vzťahu človeka k prírode. Diana pracuje nezávisle, no spolupracuje s rôznymi medzinárodnými médiami a inštitúciami. Často cestuje a jej tvorba vzniká v rôznych krajinách, pričom rezidencie predstavujú spôsob, ako získať nové podnety aj čas na sústredenú tvorbu. Práve preto som si ju vybrala ako jednu z troch rezidenčných autoriek – zaujala ma jej pracovná metóda, schopnosť ponoriť sa do kontextu miesta a zároveň skúmať tému s odstupom.

Diana je členkou medzinárodnej organizácie Women Photograph, ktorá vznikla v roku 2017 s cieľom podporovať vizuálne novinárky a dokumentárne fotografky. Iniciatíva združuje viac než 1 400 fotografiiek zo stovky krajín a ponúka im profesionálnu podporu v oblasti, kde dlhodobo prevažuje mužská dominancia.

Svoju prácu prezentovala vo viacerých uznávaných médiách vrátane The New York Times, National Geographic Magazine, The Guardian, BBC, Courier International, GEO, New Lines Magazine či Oxford Monitor of Forced Migration. V roku 2016 získala cenu Slovak Press Photo za sériu The Longest Day, v ktorej zachytávala meniacu sa realitu na arktickom súostroví Svalbard. V roku 2024 bola vybraná na New York Portfolio Review, o dva roky skôr sa dostala do prestížneho výberu Artpil's 30 Under 30 Women Photographers. Bola tiež príjemkyňou grantu National Geographic Society (2021) a Pulitzer Center.

Okrem publikačnej činnosti sa zúčastňuje aj na odborných a rozvojových programoch – medzi nimi napríklad niekoľkomesačný workshop NOOR Visualizing Climate Crisis, ktorý viedli svetovo uznávaní fotografi Kadir van Lohuizen a Esther Horvath. Workshop sa zameriaval na vizuálne uchopenie environmentálnych tém a klimatickej krízy, čo je oblasť, ktorej sa Diana dlhodobo venuje. V novembri 2024 prezentovala v galérii Slovak Press Photo v Bratislave sériu Temporary Views z prostredia belgického Ostendu.

Pre Dianu nie je krajina len vizuálnou plochou – je živým priestorom, ktorý vníma cez jeho vrstvy, pamäť a symboliku. Jej prístup je pomalý, pozorný a založený na výskume, rozhovoroch a vlastnej fyzickej skúsenosti. Práve tieto princípy sa naplno prejavili aj počas jej pobytu na rezidencii v Banskej Štiavnici v decembri 2024.

V Štiavnici vznikla séria Flux, v ktorej sa ukázal jej cit pre vrstvené priestory – zamerala sa na menej nápadné, často upadajúce technické pamiatky a banícke lokality, ktorých budúcnosť je neistá. Fascinovalo ju, ako rýchlo môže z krajiny zmiznúť historická vrstva, ak sa neudržiava, alebo sa o ňu stratí záujem. Miesta zbierala cez mapy, rozhovory, aj osobné odporúčania, no najdôležitejším filtrom bola vždy skúsenosť – fyzická prítomnosť a atmosféra konkrétneho miesta.

Sama si uvedomuje, že región má obrovskú hĺbku – nielen historickú, ale aj emocionálnu a symbolickú. Vzhľadom na rozsah a citlivosť tejto témy by si však vyžadovala hlbší výskum a dlhší čas. Na projekte v Štiavnici by chcela v budúcnosti pokračovať – ideálne v inom ročnom období a s väčším časovým priestorom.

V sérii Flux sa neobjavujú len klasické banské scenérie – pozornosť smeruje aj na detaily, krajinu či atmosféru priestoru. Typická je pre ňu výtvarnosť záberov, schopnosť vnímať kontext a tvoriť obraz s rešpektom k miestu. Je to projekt, ktorý nepôsobí na prvý pohľad okázalo, no práve v tichej premene, v kontraste medzi viditeľným a skrytým, vzniká jeho sila. Diana pracuje s jemnosťou a rozvahou – a práve to z nej robí autorku, ktorá dokáže hovoriť o mieste spôsobom, ktorý v divákovi zostáva.

“Flux skúma hmotné a nehmotné podoby baníctva a jeho dedičstva v Banskej Štiavnici a okolí. Súbor začal vznikať počas rezidenčného pobytu v kultúrno-turistickom centre Háčovňa. Na jeho počiatku stál záujem o hlbšie pochopenie toho, ako odkazy baníctva pre/ožívajú, pretrvávajú, menia sa, alebo aj miznú, či už v priestore, alebo v mysliach ľudí.

Táto otázka sa priebežne formovala a tlmočila do početných stretnutí, ako aj mnohých ciest zimnou, často zasneženou krajinou. Niektoré podoby týchto premien sú jednoznačné a ľahko viditeľné, iné si vyžadujú – pre niekoho neznaleho miestneho terénu – rešerš, osobné prepojenie, alebo aspoň letmú zmienku niekde v hĺbinách internetu. Postupne sa tak počas tvorby odkrývali - a stále odkrývajú početné asociácie a ich presahy do súčasnosti: skôr než o kategorický prehľad dedičstva a jeho podôb sa však tento projekt usiluje o prierez rôznorodosti vplyvov baníctva - a uchopenie jeho dôsledkov.”²⁷

27. PARADAJS PHOTO FEST, Paradise Paradajs 3, 2024. Dostupné na: festival.paradajspphoto.sk/program/paradise-paradajs-3

VÝSTAVA: PARADAJS FOTO FEST 2024
PARADISE PARADAJS 3 - FLUX

KURÁTOR JÁN VIAZANIČKA / TAJCH ČERVENÁ STUDŇA
18. 05. - 18. 06. 2024

VÝSTAVA: KONIEC SEZÓNY OTVÁRAME!!!
KURÁTOR JÁN VIAZANIČKA
KULTÚRNO-TURISTICKÉ CENTRUM HÁJOVNĽA
28. 12. 2024 - 31. 01. 2025

AKO SI SA DOSTALA K REZIDENCII V HÁJOVNI? AKO CELÝ PROCES NA ZAČIATKU PREBIEHAL?

K rezidencii som sa dostala na základe osobného pozvania od Jána Viazaničku. Poznali sme sa už predtým a občas sme sa stretli, keď mal cestu smerom na západ – ja pochádzam z okolia Senca. Pri takýchto stretnutiach sme často hovorili o fotografii, o možnostiach spolupráce, a on mi naznačil, že by bol rád, keby som niekedy prišla do Hájovne. Keďže však dlhodobo žijem v zahraničí, najväčšou výzvou bolo nájsť vhodný termín, ktorý by vyhovoval obom stranám.

Termín sme niekoľkokrát presúvali, až sme sa napokon dohodli na decembri. Ten so sebou priniesol isté obmedzenia – najmä svetelné a klimatické – ale zároveň bol pre mňa zaujímavou výzvou, ktorú som prijala s otvorenosťou.

MYSLÍM SI, ŽE BOLO VELMI CENNÉ, ŽE SA PODARILO ZÍSKAŤ ŤA NA TÚTO REZIDENCIU – MÁM POCIT, ŽE TVOJ AUTORSKÝ POHĽAD SA TROCHU LÍŠI OD OSTATNÝCH, KEĎŽE ŽIJEŠ V ZAHRANIČÍ A NA SLOVENSKU NEMÁŠ VEĽA PROJEKTOV.

Áno, pre mňa to bola skutočne výborná príležitosť. Na Slovensku síce nejaké projekty mám, ale nie je ich veľa a nepracujem na nich pravidelne. Keď sa naskytne možnosť, snažím sa ich rozvíjať, no nie je to intenzívna činnosť. O to viac si vážim každú príležitosť, keď môžem niečo vytvárať doma – v kontexte, ktorému rozumiem najlepšie.

Hoci sa dlhodobo pohybujem v zahraničnom, často medzinárodnom prostredí, stále ide o iný spôsob práce. Vždy, keď pracujem mimo Slovenska, začínam akoby odznova – či už z kultúrneho, alebo jazykového hľadiska. Samozrejme, dnes v Belgicku už nie úplne od nuly, ale stále tam nie je tá istá úroveň pochopenia, akú mám pri práci doma. Na Slovensku mám množstvo asociácií, jemnejšie rozumiem nuansám toho, čo sa deje, aj prečo sa to deje. Hoci, úprimne povedané, niekedy už ani tu nerozumiem všetkému úplne... Ale vieš, čo tým myslím – ten vnútorný, hlbší kontext je jednoducho známy a prirodzený.

AKO VNÍMAŠ ROZDIELY MEDZI UMELECKÝMI REZIDENCIAMI U NÁS A V ZAHRANIČÍ? SÚ TAM PODĽA TEBA NEJAKÉ ZÁSADNÉ ROZDIELY?

Každá rezidencia je trochu iná – záleží na konkrétnej organizácii, na tom, či ide skôr o výskumný alebo produkčný typ rezidencie, a aké sú očakávania od výstupu. Niekde sa počíta s výstavou, inde ide viac o proces než o výsledok.

Z môjho pohľadu sú medzi jednotlivými rezidenciami najvýraznejšie rozdiely v miere angažovanosti. Napríklad minulý rok som absolvovala rezidenciu v Nórsku – trvala tri týždne a jej súčasťou bol aj záväzok k neskoršej skupinovej výstave, ktorá sa koná ďalší rok. Tam už počas rezidencie prichádzali otázky ako: „Ako sa ti darí? Môžeš nám ukázať, na čom pracuješ?“ Zároveň bol zo strany organizátorov veľký záujem o podporu – pýtali sa čo potrebujem, posielali mi kontakty, dohadovali stretnutia a poskytovali zázemie. Celé to bolo veľmi sústredené a podporné.

Rezidencie teda môžu mať rôzne tempo aj charakter. Tento rok sa chystám na výskumnú rezidenciu, a dúfam, že tam bude priestor na voľnejší prístup – bez tlaku okamžitého výstupu, skôr s dôrazom na rozpracovanie myšlienok. Taký typ rezidencie, kde sa skôr zbiera, ako prezentuje.

JE PRI UMELECKÝCH REZIDENCIÁCH ZVYKOM, ŽE SA OD ÚČASTNÍKA OČAKÁVA NEJAKÝ KONKRÉTNY VÝSTUP?

Nemyslím si, že cieľom každej rezidencie je nevyhnutne výstup. Záleží na konkrétnom type rezidencie – niektoré sú naozaj výskumné, kde ide o to, aby si sa venoval určitej téme, rozvíjal ju a prípadne ju len načrtol bez tlaku na výsledok. Na druhej strane ale mám pocit, že čoraz častejšie sa predpokladá, že z rezidencie niečo konkrétne vznikne. Vnímam to ako istý druh výmeny – organizácia do umelca investuje, poskytuje mu podmienky a očakáva, že z toho niečo vzíde. A to je podľa mňa úplne pochopiteľné.

BOLA AJ V ŠTIAVNICI STANOVENÁ NEJAKÁ PREDSTAVA, ČO MÁ VZNIKNÚŤ, ALEBO SI MALA VOĽNOSŤ PRACOVAŤ PODĽA SEBA?

V prípade Hájovne to nebolo striktne zadefinované. Ja som tam prišla s niekoľkými témami v hlave, ktoré som chcela preskúmať, ale nebolo tam určené, že musí vzniknúť konkrétne dielo. Skôr to bolo o tom, že sa očakávalo, že sa bude pracovať – že to nebude dovolenka. A to mi prišlo férové. Pre mňa to nebol problém, pretože som zvyknutá fungovať v rýchlejšom tempe – veľa robím pre médiá a magazíny, kde často pracujem pod časovým tlakom, takže mi nerobí problém prísť na nové miesto a rovno sa pustiť do práce.

Skupinová výstava ako výstup z rezidencie na Hájovni bola súčasťou plánu od začiatku, ale vtedy sa ešte nevedelo o tom, že sa to neskôr prepojí s Paradajs Photo Festom. To sa ukázalo až neskôr.

SPOMENULA SI, ŽE SI PRIŠLA NA REZIDENCIU UŽ S NIEKOLKÝMI TÉMAMI. AKO VLASTNE PREBIEHAL VÝBER TEJ FINÁLNEJ?

PREČO SI SA NAKONIEC ROZHODLA VENOVAŤ BANSKEJ TEMATIKE?

ROBILA SI SI PRED REZIDENCIOU NEJAKÝ REŠERŠ O ŠTIAVNICI?

Áno, spôsob, akým pracujem, je do veľkej miery založený na rešerši a príprave. Platí to tak pri mojich autorských projektoch, ako aj pri účasti na rezidenciách. Vždy sa snažím dopredu zistiť čo najviac – aký je priestor, aký je kontext, čo sa tam už dialo. Samozrejme, ten pôvodný nápad sa počas pobytu často mení a vyvíja, ale základ mám takmer vždy pripravený. Aj pred príchodom do Štiavnice som mala niekoľko tém načrtnutých – hoci úprimne, už si presne nepamätám všetky. Ale stále ma to akosi prirodzene ťahalo k téme baníctva. Je to azda prvá vec, ktorá človeku napadne, keď sa povie Banská Štiavnica. A možno práve preto – keďže nie som z tohto regiónu – som mala potrebu sa k tejto téme priblížiť a pochopiť ju.

Zároveň ale musím povedať, že Ján Viazanička ma od tohto nápadu spočiatku skôr odhováral. Hovoril mi, že baníctvo tu už bolo spracované z rôznych uhlov, spomenul napríklad projekt Michy Bardy, ktorá sa venovala priamo baníkom. A ja som to úplne chápala – aj on mal pravdu. No zároveň som cítila, že by som k tejto téme vedela pristúpiť inak, s odstupom, z inej perspektívy – cez svoj vizuálny jazyk a citlivosť.

Takže aj keď tá téma nebola nová, pre mňa bola osobne relevantná. Chcela som sa pozrieť na baníctvo nie ako na minulosť, ale ako na pretrvávajúcu pamäť, ktorá stále utvára identitu miesta – aj keď už len v tichu, v podobe symbolov a odkazov, ktoré miesto nesie.

MNE SA TO PRÁVE ZDÁ VEĽMI PODNETNÉ – ŽE AJ KEĎ SA VIACERO AUTOROV DOTKNE ROVNAKEJ TÉMY, ICH PRÍSTUPY, FORMY A VÝSTUPY MÔŽU BYŤ ÚPLNE ODLIŠNÉ.

TO POSKYTUJE MOŽNOSŤ POROVNANIA A UKAZUJE, AKÉ RÔZNORODÉ MÔŽE BYŤ UCHOPENIE TEJ ISTEJ PROBLEMATIKY.

SPOMENULA SI REŠERŠ AKO DÔLEŽITÚ SÚČASŤ TVOJEJ PRÍPRAVY – JE TO PODĽA TEBA PRIRODZENÉ NAJMÄ PRI PRÁCI V NEZNÁMOM PROSTREDÍ?

A KEĎ SI POTOM PRIŠLA PRIAMO DO ŠTIAVNICE, MALA SI POCIT, ŽE ZVOLENÁ TÉMA BOLA SPRÁVNÝM ROZHODNUTÍM?

Áno, presne. Keď ideš na rezidenciu na miesto, ktoré nepoznáš, tak tá potreba urobiť si rešerš je úplne prirodzená. Je to spôsob, ako si vytvoriť predstavu o prostredí ešte predtým, než ho človek fyzicky navštívi. Ale keď sa pokúšaš preniknúť do nejakej témy z diaľky, často narážaš na limity. Nie všetky informácie sa dajú nájsť cez internet alebo publikácie. Chýba tam hlbší kontext, to neviditeľné, čo vytvára naozajstný obraz miesta. Až keď som bola priamo v Štiavnici, začala som oslovovať ľudí, telefonovať a prepájať sa cez osobné kontakty, začala sa odkrývať úplne nová vrstva reality. Bolo to, akoby sa mi otvorila úplne iná galaxia, ktorú z diaľky jednoducho nevidíš.

Tento proces poznám aj z iných rezidencií – napríklad keď som bola na malej nórskej ostrovnej rezidencii. Čo si človek vie vygoogliť o takom mieste? Reálne veci ti vždy prinesú až ľudia a priame stretnutia. Takže pre mňa je práve tento moment – keď rešerš prechádza do osobného výskumu v teréne – veľmi dôležitý a zároveň vzrušujúci. Štiavnica v tomto smere nebola výnimkou, skôr naopak – bolo to nesmierne podnetné a obohacujúce.

Áno, myslím, že to potvrdenie prišlo veľmi rýchlo. Už počas prípravy som cítila, že tá téma má v sebe niečo, čo prepája viacero rovín, ktoré ma dlhodobo zaujímajú. Bolo to pre mňa prirodzené spojenie – jednak toho konkrétneho priestoru Štiavnice, jej histórie a identity, no zároveň aj určitých psychologických, možno až mentálnych vrstiev.

Téma, ktorú som si zvolila, mi prišla ako niečo, čo sa odohráva v dvoch rovinách: v tej vonkajšej – fyzickej, viditeľnej, ale aj v tej vnútornej – osobnej a kolektívnej pamäti, v tom, čo si ako spoločnosť uchováame. Fascinovalo ma, ako niektoré artefakty, symboly alebo príbehy žijú paralelne v priestore aj v mysliach ľudí.

MOŽNO TAM BOLA PRÍTOMNÁ AJ ENVIRONMENTÁLNA ROVINA?

Áno, určite. A popri nej aj samotná topografia miesta. Tým, že pochádzam z rovinatej oblasti, celé to horské, podzemné prostredie bolo pre mňa úplným opakom toho, na čo som zvyknutá. Tá uzavretosť, vrstevnatá krajina, štruktúra mesta... všetko to vo mne vyvolávalo silné vizuálne aj myšlienkové asociácie.

Od Jančiho som dostala kontakt na pána Lubomíra Lužinu z Banského múzea. Volala som mu ešte pred príchodom, no jeho reakcia bola opatrná – nech sa ozvem, keď budem v Banskej Štiavnici. Hneď v deň môjho príchodu som mu znovu volala a dozvedela som sa, že práve prebieha nejaké podujatie na nádvorí múzea. Tak som tam šla. Nevedela som ako Lužina vyzerá, nikoho som tam osobne nepoznala – bolo to trochu ako hodenie do vody. Ale v pozitívnom zmysle.

Tým, že som bola v Štiavnici v decembri, som mala pocit časového tlaku. Pred sviatkami sa totiž všetko spomaľuje, ľudia odchádzajú, život sa na chvíľu vyprázdňuje. Vedela som, že ak chcem niečo reálne stihnúť, musím začať pracovať hneď. A spätne môžem povedať, že som výber témy určite neolutovala. Aj keď cesta k relevantným informáciám – k ľuďom, k miestam, ktoré ma zaujímali – bola kľukatá a nie vždy priama. Viac než klasické dejiny ma však nakoniec zaujímali tie vrstvy, ktoré sú ešte stále prítomné: v teréne, v kolektívnej pamäti, vo vzťahu miestnych k vlastnému okoliu.

AKO PREBIEHAL SAMOTNÝ PROCES TVORBY? SPOMÍNALA SI, ŽE SI MALA „FIXERA“ – BOL TO PRÁVE LUBOMÍR LUŽINA, ALEBO SI SPOLUPRACOVALA S VIACERÝMI ĽUĎMI V ŠTIAVNICI?

Ten proces bol zaujímavý aj preto, že som sa do Štiavnice dostala v období, ktoré bolo z pohľadu baníctva celkom krehké. V meste prebiehali zásadné zmeny a diskusie týkajúce sa budúcnosti Banského múzea. Ja som tam prišla presne v tom čase – keď sa veci lámali, niektoré sa uzatvárali a iné ešte len začínali byť viditeľné. A zrazu si tam sám, snažíš sa pochopiť, kde si, ako to miesto funguje, aké sú tu dynamiky. Zorientovať sa v tom všetkom chvíľu trvalo.²⁸

Začala som tým, čo bolo najbližšie a najprístupnejšie – návštevou expozície Banského múzea. No rýchlo som si uvedomila, že hoci tam boli spracované dejiny, chýbala tam vrstva, ktorá mňa osobne zaujímala najviac – teda prechod 90. rokov, porevolučné zmeny a súčasnosť. Táto časť príbehu už nebola prítomná, akoby sa niekam stratila.

V tom čase som sa začala rozprávať s pánom Lužinom, od ktorého som následne získala ďalšie kontakty. Sama som potom ľudí oslovovala, dohadovala si stretnutia, telefonovala. Dostala som tip na stretnutie miestneho baníckeho spolku, tak som tam zašla. A bol to zážitok – človek sa zrazu ocitne v úplne inom priestore, kde sa dozvedá veci, ku ktorým sa inak nedostane. Postupne sa mi odkrývali ďalšie vrstvy toho, čo sa v Štiavnici deje, čo sa dialo a ako to vnímajú samotní aktéri. Nieкто mi spomenul fungujúcu baňu, ktorá patrí pod Banské múzeum v Hodruši Hámre. Vydala som sa teda aj tam. Predstavila som sa, vysvetlila, čomu sa venujem, a oni mi umožnili nahliadnuť do prostredia, ktoré bežne nie je prístupné. Vzali ma na obhliadku a odtiaľ sa mi začali odvíjať ďalšie súvislosti.

28.ARTALK, Riaditeľka SBM odvolaná bez udania dôvodu, 2024. Dostupné na: artalk.info/news/riaditelka-sbm-odvolana-bez-udania-dovodu

MALA SI VŽDY OTVORENÉ DVERE, KEĎ SI TAKTO PRIŠLA?

To je veľmi dobrá otázka, ktorú si kladiem často, aj teraz, keď pracujem na inom projekte v Belgicku, na pobreží. Niekedy je tá prvá reakcia naozaj „nie“ – ale neberiem si to osobne. Myslím si, že nie vždy bolo úplne jasné, čo ma zaujíma, čo presne chcem skúmať alebo aký typ pohľadu prinášam. V určitých kruhoch totiž stále prevláda veľmi esenciálny pohľad na baníctvo – buď idealizovaný, alebo naopak negatívny. A keď do toho vstúpi nieкто zvonku s vrstveným záujmom, môže chvíľu trvať, kým sa vzájomne pochopíte.

Na začiatku som stretávala najmä ľudí, ktorí mali veľmi nostalgické spomienky na baníctvo. Potom sa mi v Jančiho ateliéri dostala do rúk kniha Zuzany Denkovej – Ikony socializmu?, a to bol zlom.²⁹ Bola to presne tá publikácia, ktorú som potrebovala. Zobrala som si ju na Hájovňu – a keďže tam nieje wifi a ani signál, bola to ideálna situácia na čítanie takejto rozsiahlej knihy. Pomohla mi pochopiť širší kontext – ako baníctvo ovplyvnilo región, ako sa jeho odkaz formuje v kolektívnej pamäti a ako sa uchopujú (alebo potláčajú) niektoré jeho vrstvy. Otvorilo mi to nové námety, nové otázky a konkrétne miesta, ktoré som chcela navštíviť.

Ja som v tomto prehľadávač. Milujem Google Mapy, prehľadávam online fóra, kde banícki nadšenci dokumentujú, ako vyzerali šachty kedysi a ako vyzerajú dnes. Vytvárala som si vlastnú mapu: toto ešte existuje? Dá sa tam ísť? Je to prístupné? Ak som miesto nevedela nájsť, opýtala som sa pána Lužinu alebo som kontaktovala nieкого iného. Niekedy ma odkázali na majiteľa súkromného pozemku – ako pri jednej hute, ktorú chcel v tom čase znovu uviesť do prevádzky. Takéto príbehy boli nesmierne zaujímavé. Bolo to mapovanie pamäte, reality a priestoru.

29.DENKOVÁ, Zuzana. IKONY SOCIALIZMU? Banská Štiavnica: Slovenské banské múzeum, 2023. ISBN 978-80-855796-2-8.

ČO JE TÝM VÝCHODISKOVÝM BODOM TVOJHO PREHLADÁVANIA? MIESTA, POCIT, ĽUDIA, KONTAKTY – ALEBO VŠETKO DOKOPY?

Asi všetko dokopy, ale miesta v tom určite hrajú veľkú rolu. Najmä v okolí Štiavnice je množstvo baníckych a technických pamiatok, ktoré sú dnes v zlom, až upadajúcom stave. To ma prekvapilo – ja som si pôvodne myslela, že keď ide o technické pamiatky, tak sa automaticky udržiavajú, že je o ne postarané. Ale to bol možno pohľad zvonku, z iného kontextu. Prekvapilo ma, že niektoré tie miesta možno o pár rokov už ani nebudú existovať – alebo už zanikli. Práve preto ma zaujímalo ich dokumentovanie, zaznamenávanie, hľadanie. Čiže áno – tie konkrétne miesta boli veľmi dôležitým východiskom, no často som sa k nim dostávala cez ľudí a kontakty.

Ľudia v tom tiež zohrávali rolu, ale mám pocit, že na také hlbšie preniknutie do komunity by som potrebovala viac času. Tieto veci sa budujú pomaly – najmä ak hovoríme o prostredí, kde ľudia úplne nerozumejú tomu, čo presne robíš, aký je zmysel toho projektu. Takže áno, dvere zatvorené neboli, ale naozajstná dôvera sa tvorí až v dlhšom horizonte.

Môj prístup je taký, že keď niekam vložím čas – do projektu, do kontaktov s ľuďmi, do samotného priestoru – väčšinou sa mi to nejako vráti. Často to nie je hneď, ale z dlhodobého hľadiska sa to odzrkadlí na výsledku. Zároveň si však uvedomujem, že človek nikdy presne nevie, čo z toho napokon vzíde. Keď som prišla do Štiavnice, mala som nejaké predstavy – možno až príliš idealizované, že to bude celé spektakulárne. Realita bola, samozrejme, zložitejšia.

ZAÚJÍMA MA PROCES TVOJEJ TVORBY.

DRŽALA SI SA PRI PRÁCI V ŠTIAVNICI SVOJHO ZAUŽÍVANÉHO PRÍSTUPU, ALEBO SI SA MUSELA NEJAKO ODKLONIŤ OD TOHO, AKO ZVYČAJNE PRACUJEŠ?

Myslím si, že v jadre som sa držala svojho prístupu. Rezidencie vyhľadávam práve preto, že mi poskytujú priestor a voľnosť – nie je tam konkrétne zadanie alebo očakávanie, ako napríklad pri práci pre magazíny, kde je jasne určený formát, deadline, a tým pádom aj menej priestoru na experiment. Naopak, počas rezidencie mám možnosť sadnúť do auta, ísť von, objavovať, skúmať nové miesta – jednoducho si vytvoriť vlastný rytmus práce, ktorý je pre mňa dôležitý.

Takže v tomto zmysle to nebolo veľmi odlišné od toho, ako zvyčajne pracujem. Možno rozdiel bol v tom, že som bola na všetko sama – niekedy totiž pracujem aj s novinármi, kde si vieme rozdeliť úlohy a ja sa môžem sústrediť výhradne na vizuálnu stránku. Tu som ale riešila všetko – od rešeršu, cez nadväzovanie kontaktov, až po samotné výjazdy a fotografovanie. A hoci je to často veľmi intenzívne, mám rada práve tú časť procesu, keď sa ponorím do priestoru, chodím po miestach, trávim tam čas, vnímam atmosféru a nechávam sa prekvapiť tým, čo príde.

BOLA SI NA REZIDENCII MESIAC. STRÁVILA SI TAM TEN ČAS V KUSE, ALEBO SI DOCHÁDZALA, PRÍPADNE ODBIEHALA?

Áno, celý ten mesiac som bola v Štiavnici, okrem Štedrého dňa a Prvého sviatku vianočného, keď som bola krátko preč.

ZAÚJAL MA NÁZOV TVOJEJ SÉRIE. PREČO FLUX A DO AKEJ MIERY SA VÝZNAM NÁZVU SPÁJA S BANSKOU ČINNOSTOU?

Hmm... dobrá otázka. Ten názov Flux pre mňa odkazuje v prvom rade na baníctvo – jednak na samotný technický význam slova, ktoré sa spája s tavením a premenou materiálov, ale aj na širšie chápanie slova ako niečoho, čo je v pohybe, v premenlivom stave. Zaujímalo ma, ako sa význam a prítomnosť baníctva mení v čase – v pamäti ľudí, v kolektívnom vedomí, ale aj fyzicky v priestore.

MÁŠ V PLÁNE S TÝM-
TO PROJEKTOM NAĎALEJ
POKRAČOVAŤ?

Určite áno, chcela by som sa k tomuto projektu vrátiť. Rada by som ho posunula ďalej, ideálne v inom ročnom období – aj kvôli svetlu, aj kvôli atmosfére miest, ktorá sa mení s časom. Tento rok to, bohužiaľ, nevidím reálne, keďže ho už mám celý naplánovaný, ale do budúca určite áno. Myslím, že ten projekt má ešte čo povedať.

JE MOŽNÉ, ŽE SA
TENTO PROJEKT OBJAVÍ
AJ V ZAHRANIČNÝCH
MÉDIÁCH?

Myslím, že by to chcelo ešte hlbšie spracovanie. Potenciál tam určite je – jednak kvôli miestu samotnému, ale aj kvôli vrstveným príbehom, ktoré sú s týmto prostredím spojené. V Štiavnicí sa skrýva množstvo tém – od priemyselnej histórie cez osobné spomienky až po otázky súčasného využitia a zániku priestorov.

Keď to porovnáam napríklad s mojou rezidenciou v Nórsku na ostrove, tam bol ten priestor síce zaujímavý, ale veľmi obmedzený. V Štiavnicí je naopak tá hĺbka úplne iná – komplexná, náročná, no zároveň nesmierne inšpiratívna.

Ak by som projekt mala dostať do zahraničných médií, určite by som doň chcela investovať viac času – aby som nielen vizuálne, ale aj kontextovo a výskumne prenikla hlbšie. Krátky čas na mieste, logistika, a aj fakt, že aj keď tam nie sú jazykové bariéry, stále si ako "niekto zvonku". Dôvera je v regióne citlivá vec – a to je niečo, čo sa nedá urýchliť.

MÁŠ POCIT, ŽE SA TI ŠTIAVNI-
CA DOSTALA POD KOŽU? PÝ-
TAM SA PRETO, ŽE VEĽA LUDÍ,
KTORÍ TAM STRÁVIA DLHŠÍ
ČAS, HOVORIA O ZVLÁŠTNEJ
ENERGII TOHO MIESTA – ŽE V
NICH ZANECHÁ
SILNÚ STOPU, NA KTORÚ SA
NEDÁ LEN TAK
ZABUDNÚŤ.

Mám, určite. Štiavnica je miesto s obrovskou hĺbkou, ktorá sa neuka-
zuje na prvý pohľad — nielen fyzicky, ale aj v tom, čo sa skrýva pod
povrchom. (smiech) Myslím, že tam je aj veľa temných vrstiev. Niektorí
ľudia sú doslova vtiahnutí a začnú tam žiť, no nie všetci si uvedomujú,
že mesto má aj svoju temnú, ťažšiu stránku. Je to miesto, kde je stále
čo objavovať, ale zároveň to vyžaduje aj určitú mentálnu hygienu, aby si
človek udržal rovnováhu. Tá kombinácia krásy, histórie a temnoty robí zo
Štiavnice miesto, ktoré sa jednoducho nezabúda.

DIANA, ČO SA DÁ ROBIŤ V
BANSKEJ ŠTIAVNICI?

Waw! (smiech.) No, veľa! Na to, aké malé je to mesto, a ešte na Sloven-
sku, je tam fakt mega množstvo kultúry, iniciatív a eventov, ktoré už zo
zotrvačnosti bežia a idú. Takže hoci je to malé mesto, ponúka veľmi veľa
možností, ako tráviť voľný čas. Kultúra, umenie a samozrejme – dobrá
káva. Úplne si užívam návrat sem. Keď som na Slovensku, rada prídem
na obedové menučko do pizzerie za 6 € – to je ako malý zázrak. Smiech.
Takéto veci si človek viac uvedomí, keď žije dlhšie v zahraničí – taký
spomienkový optimizmus.

MICHA BARDY TERRA BANENSIIUM

Micha Bardy, vlastným menom Barbora Prekopová, je slovenská fotografka a vizuálna umelkyňa, ktorá dnestvorí a žije medzi Slovenskom a Švajčiarskom. Po ukončení magisterského štúdia žurnalistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave pokračovala vo svojom vzdelávaní v Nemecku, kde na Fachhochschule Hannover absolvovala štyri semestre na Katedre reportážnej a dokumentárnej fotografie pod vedením profesora Rolfa Nobela. Následne študovala magisterské odbory Komunikačný dizajn a Výtvarné umenie na umeleckej škole Hochschule der Künste Bern vo Švajčiarsku.

Jej tvorba je konceptuálna a ťažiskom jej práce je portrét, ktorý vyvíja prevažne v dokumentárnom štýle. V roku 2022 získala ocenenie PR Bild Award v nemeckom Hamburgu za najlepšiu fotografiu Švajčiarska. Jej diela boli zakúpené do zbierok inštitúcií ako Mediathek Wallis, Lötschentaler Museum či Kinderspital Zürich.

Projekt Terra banensium, ktorý vznikol v období 2020 – 2023 počas rezidencií v kultúrno-turistickom centre Hájovňa v Banskej Štiavnici, tematizuje život a prácu baníkov z autentickej perspektívy dokumentárnej fotografie a portrétu. Micha Bardy fotil v poslednej stále aktívnej bani v regióne – bani Rozália v Hodruši, kde zachytila baníkov priamo v ich prirodzenom pracovnom prostredí. V projekte kombinuje digitálnu farebnú fotografiu s čiernobiou analógovou technikou, pričom kladie dôraz na analógovú verziu, ktorá dodáva sérii hĺbku a hmatateľnú autenticitu.

Napriek tomu, že projekt sa stretol s nie vždy otvorenými dverami v slovenských galériách a inštitúciách, našiel si svoj priestor počas samostatnej výstavy na festivale Paradajs Photo Fest 2024 v Banskej Štiavnici. Kurátorom výstavy bol Ján Viazanička. Expozícia sa uskutočnila v neobvyklom a autentickom priestore štôlne historického rodného domu fotografa Deža Hoffmanna. Táto snaha o prepojenie diváka s prostredím bane sa odráža nielen vo vizuálnom obsahu, ale aj v použitej inštalácii. Výber vystavených prác zahŕňal farebné digitálne portréty baníkov spolu s veľkoformátovou analógovou fotografiou banskej chodby. Výstava využíva veľké svetelné boxy, do ktorých sú fotografie adjustované, čím v tme štôlne vytvorili silný vizuálny naratív. Okrem vizuálneho zážitku autorka do projektu začleňuje aj autentické zvukové nahrávky zo života a práce v bani, ktoré dopĺňajú celkovú atmosféru a prehľbujú komunikáciu s divákom.

Z projektu Terra banensium zároveň vznikla aj publikácia pod rovnakým názvom, vydaná v rámci edície DOKUMENT ZINE.EDITION. Táto edícia prináša tvorbu slovenských autorov s dôrazom na rozmanitosť kreatívnych a vizuálnych stratégií v súčasnej fotografii, čím dokumentuje aktuálne trendy a posuny v umeleckej praxi.³⁰

Terra banensium je projektom, ktorý nie je len vizuálnym záznamom, ale živým mostom medzi reálnym životom a jej hrdinami z podzemia. Micha Bardy tak svojou tvorbou prispieva k hlbšiemu pochopeniu baníckeho dedičstva a života ľudí, ktorí sú často mimo očí verejnosti, a zároveň otvára diskusiu o významných spoločenských a kultúrnych témach, ktoré rezonujú aj ďaleko za hranicami baníctva samotného.

“Fotografka Micha Bardy vo svojej sérii Terra banensium dokumentuje ľudí pracujúcich v poslednej rudnej bani na Slovensku. Od roku 2020 sa opakujúc vydáva do útrob štiavnického podzemia. Postupne v ňom nachádza skutočný poklad. Baňa totiž vykazuje obrovský fundus svojráznych charakterov. Obrazy, ktoré vznikli, vypovedajú o identite tunajšieho kraja oveľa viac ako akýkoľvek prospekt.”³¹

VÝSTAVA: PARADAJS FOTO FEST 2024
PARADISE PARADAJS 2 - TERRA BANENSIMUM
KURÁTOR JÁN VIAZANIČKA / RODNÝ DOM DEŽA HOFFMANNA

PUBLIKÁCIA: MICHA BARDY:
DOKUMENT ZINE.EDITION № 004 - TERRA BANENSIMUM
POČET STRÁN: 32
ROZMER: 14,7 X 21 CM
VÄZBA: MÄKKÁ
FOTOGRAFIE: MICHA BARDY
VYDAVATEĽ: DOKUMENT MAGAZÍN A HÁJOVNĀ KTC
JAZYK: SLOVENSKÝ, ANGLICKÝ
TEXT: MICHA BARDY
GRAFICKÝ DIZAJN: MATÚŠ LELOVSKÝ & EVA BENKOVÁ
ROK VYDANIA: 2024

30.BARDY, Micha. Terra Banensium: DOKUMENT ZINE.EDITION № 004. Dokument magazín a Hájovňa KTC, 2024.

31.PARADAJS PHOTO FEST, Paradise Paradajs 2 – Terra banensium, 2024. Dostupné na: festival.paradajsphoto.sk/program/paradise-paradajs-2-terra-banensium

AKO SI SA DOSTALA NA REZIDENCIU NA HÁJOVNI?

V mojom prípade to bola taká náhoda, ako to už v živote býva. Niekedy stačí len vnímať, počúvať, byť na správnom mieste – a veci sa jednoducho stanú. Myslím si, že podobne to funguje aj vo fotografii, často sa riadim intuíciou. Bola som práve na rezidencii v Dúbravici a vracala som sa po niečo, čo som si tam zabudla. Náhodou tam vtedy bol aj Jano Viazanička, dali sme sa do reči a ponúkol mi možnosť prísť na rezidenciu k nim. No a o pol roka sa ozval, či mám záujem – a tak som sa dostala na Hájovňu.

ABSOLVOVALA SI REZIDENCIU V BANSKEJ ŠTIAVNICI LEN RAZ, ALEBO VIACKRÁT?

Oficiálne som bola na rezidencii dvakrát. Prvýkrát to bolo, myslím, v roku 2020 – vtedy som počas dvojtýždňovej rezidencie začala fotiť baníkov. Netušila som, že z toho vznikne dlhodobý projekt. Ale keď som sa do toho ponorila, otvorili sa mi nové možnosti a cítila som potrebu vrátiť sa a prácu dokončiť. Asi o rok neskôr som prišla neoficiálne dofotiť to, čo ešte chýbalo, a následne ma dodatočne zaradili do programu. Potom som sa do Štiavnice vracala ešte trikrát, možno štyrikrát, vždy neoficiálne – zhruba raz za pol roka.

BOLA ZA TVOJIMI OPAKOVANÝMI NÁVŠTEVAMI ŠTIAVNICE SKÔR POTREBA DOKONČIŤ PROJEKT, ALEBO SI TAM JEDNODUCHO RADA TRÁVILA ČAS?

V prvom rade som cítila, že projekt ešte nie je uzavretý a že mám stále otvorené dvere. Okrem toho som si spomenula na skúsenosť z diplomovej práce, keď som fotila horských vodcov. Vtedy som konzultovala s Jindřichom Štreitom, a on mi povedal, že keď človek cíti zápal, treba fotiť, kým energia trvá – lebo keď sa vytratí, projekt končí. A presne to sa mi vtedy stalo.

Pri baníkoch som tú energiu cítila znova – šlo to akoby samo, atmosféra bola výborná a dostala som veľa priestoru. Mohla som s nimi opakovane chodiť pod zem. Vedela som, že to nebude trvať večne. A naozaj – bola som v podzemí asi desaťkrát, a potom sa tá energia aj téma prirodzene uzavreli. Preto som sa snažila počas toho obdobia vyťažiť z toho maximum.

PODARILO SA TI PROJEKT O HORSKÝCH VODCOCH DOKONČIŤ?

Nie, ten som nedokončila. Postupne som si uvedomila, že som sa vybrala na privysoký kopec – obrazne aj doslova. Bola som vyčerpaná a projekt ma energeticky vysilil. Nafotila som asi deväťdesiat portrétov, ale ku koncu zostalo zhruba dvadsať najnáročnejších – a mne už jednoducho došla para.

Pri baníkoch to malo iný vývoj. Vznikol medzi nami vzťah, spriatelili sme sa a zrazu sa mi s nimi nedarilo vytvoriť taký autentický fotografický moment. Stratilo sa to napätie medzi fotografom a objektom. Akoby z fotografie vymizlo čaro – ako keby sa na mňa začali pozeráť inak, a ja som už nedokázala urobiť snímku, ktorá by bola naozaj úprimná.

TO JE ZAUJÍMAVÉ PRETOŽE JA TO MÁM PRESNE NAOPAK.

V mojom aktuálnom projekte fotím staršie ženy, ktoré nosia kroje aj v bežnom živote – a aj tam mám pocit, že prvé fotenie je často najlepšie. Keď sa vraciam a fotím tú istú osobu opakovane, niečo z tej prirodzenosti sa akoby stráca.

ČÍM LEPŠIE NIEKOHO POZNÁM, TÝM JEDNODUCHŠIE SA MI HO FOTÍ.

TY SI ZAČALA FOTIŤ BANÍKOV V ROKU 2020. AKO DLHO TI TRVALO CELÝ PROJEKT NAFO- TIŤ?

Trvalo to zhruba štyri roky. V tom čase som žila vo Švajčiarsku, takže som nemohla byť v Štiavnicí často. Vracala som sa tam asi dvakrát do roka a vždy som projektu venovala štyri až päť intenzívnych dní. Napríklad ma vzali do bane tri dni po sebe – vtedy som nafotila okolo dvadsať filmov. Potom nasledoval celý proces: najprv som si filmy vyvolávala sama, neskôr som to začala dávať vyvolávať do Trenčína. Skenovanie si robím dodnes sama.

POČAS TÝCH ŠTYROCH ROKOV SI SA STRETÁVALA STÁLE S TÝMI ISTÝMI BANÍK- MI?

Áno, pracovala som s rovnakou skupinou ľudí. V tej bani sa striedajú dve zmeny a dokopy tam pracuje približne deväťdesiat baníkov. Na jednej zmene ich býva okolo tridsať až štyridsať. Fotila som s oboma zmenami – raz ma vzali na rannú, inokedy na poobednú.

**AKO VZNIKAL PROCES
VÝBERU TÉMY? PREČO
SI SA ROZHODLA PRE
BANSKÚ TÉMU?**

**BOLO NA ZAČIATKU VIACERO
MOŽNOSTÍ A PREČO
NAPOKON ZVÍTAZILA PRÁVE
TÁTO?**

Aj to bola tak trochu náhoda. S Jančim sme sa rozprávali a on mi navrhol, či by som neskúsila fotiť baníkov. V tom období som sa viac venovala konceptuálnemu umeniu, takže som prirodzene odbiehala aj mimo fotografie. Ale Janči ma vtedy usmernil a povedal, nech to skúsím cez fotku – a tak som pri nej zostala.

Téma baní ma pritom nikdy špeciálne nelákala, ani som predtým v Banskej Štiavnici nebola. Mala som pocit, že sa s tým neviem stotožniť. Ale opäť sa potvrdilo, že niektoré veci si vás proste nájdu. Vybaviť prístup do bane je pritom bežne veľmi náročné, no mne to šlo až podozrivo hladko. Hneď na druhý deň ma zobrali na prvý obzor, a na ďalší som už normálne fárala s nimi. Celý čas ma sprevádzal jeden zo štajgrov. Doteraz nechápem, ako sa mi to podarilo, nepoznám nikoho, komu by umožnili takto vstúpiť kam chcel.

**ÚPLNE TOMU ROZUMIEM,
LEBO ANI MNE SA
NEPODARILO DOSTAŤ DO
BANE U NÁS
(V PRIEVIDZI).**

**MÁŠ NA TO NEJAKÉ VYSVE-
TLENIE, PREČO PRÁVE TEBE
SA TO
PODARILO?**

Úprimne, nemám na to presnú odpoveď. Myslím si, že to jednoducho tak malo byť. Niektoré veci sa stanú samy od seba, bez toho, aby si ich človek silil. Možno je to niečo medzi nebom a zemou – taký zvláštny súbeh okolností, ktorý jednoducho vyšiel.

**PREBIEHAL NA ZAČIATKU AJ
NEJAKÝ REŠERŠ,
ALEBO SI ROVNO IŠLA
A ZAČALA FOTIŤ?**

V podstate som ani nestihla urobiť žiadny rešerš, lebo som im zavolať a oni mi hneď povedali: „Príď.“ Dostala som sa k tomu tak trochu ako slepý k husliam, a tak som k tomu aj pristúpila – že jednoducho prídem a nafotím, čo vidím. Veľa vecí som pochopila až počas samotného fotenia, keď mi rozprávali o svojej práci. Mala som pri tom silný pocit, že zachytávam dokument určitého momentu v čase.

**MUSELA SI SA PRI
TOMTO PROJEKTE
VZDIALIŤ OD SVOJHO
ZAUŽÍVANÉHO SPÔSOBU
PRÁCE?**

Tým, že tento projekt vznikol trochu náhodne a tak nejako si ma priťahla téma, pristúpila som k nemu veľmi intuitívne. Použila som starý Rolleiflex, ktorý mám od Tibora Husára. Je to foťák, s ktorým fotím tie najosobnejšie projekty. Vedela som, že by to mohlo analógovo vyzerať veľmi silno.

Začala som teda s Rolleiflexom, ale nebola som si istá svetelnými podmienkami pod zemou. V bani jazdí vlak, sú tam neustále vibrácie. Je tam málo svetla, takže som ho musela mať na statíve. A tým, že nie som úplne technicky precízna, sa to hneď na začiatku prejavilo. Pre istotu som si so sebou vzala aj digitálny foťák – ako zálohu, keby náhodou niečo nevyšlo. Nemám expozimeter, takže som si časy nastavovala podľa digitálu, neskôr si ich zapamätala a odhadovala.

Dokonca som mala v tom čase pokazenú uzávierku na Rolleiflexe, takže z dvanástich filmov mi vyšli z každého možno dve fotky. Mala som asi len desať použiteľných snímok, ale tie boli pre mňa oveľa silnejšie než stošesťdesiat záberov z digitálu. Najprv som pozerala digitálne – boli ostré, farebné, technicky v poriadku. Ale potom som si pozrela tie filmové a bola som nimi úplne fascinovaná. Doslova som na ne pozerala s otvorenými ústami – a vedela som, že toto je tá cesta. Nechala som Rolleiflex opraviť a od toho momentu som fotila už prevažne ním. Digitál som používala len okrajovo.

VEDELA BY SI MI PRIBLIŽIŤ
CELÝ PROCES? NEZLAKLA
SI SA, KEĎ TI ZAVOLALI, ŽE
MÔŽEŠ PRÍSŤ DO BANE?

Celé to malo taký až čarovný priebeh. Keď mi zavolali, že môžem prísť, ani som sa nestihla zlaknúť. Všetko sa dialo veľmi prirodzene. Prijali ma medzi seba hneď od začiatku, zobrali ma takpovediac pod krídla. Pripadala som si ako Alica v krajine zázrakov.

Hneď na začiatku mi dali „vypiť“ – taký uvítací rituál. V bani sú na každej zmene dvaja štajgri a vždy si ma jeden z nich zobral na starosť. Ráno o šiestej sa všetci stretávajú na základni, kde vedúci rozdelí hlásenia a každý ide na svoje pracovisko. Pracujú v malých skupinkách, väčšinou po troch alebo štyroch.

Zhruba po hodine sa štajger vydáva na obchôdzku – prechádza jednotlivé pracoviská, zisťuje, či majú všetko, čo potrebujú, či pracujú správnym smerom a podobne. Počas jednej šichty niekedy nachodí aj šesťnásť kilometrov. Keď sa vráti na základňu, nahlási, čo zistil, a operatívne sa upravuje, čo je treba – napríklad kam ďalej kopať. Ja som celý čas chodila so štajgrom. Povedali mi, že môžem robiť, čo chcem – a dali mi úplnú voľnosť. Mala som pocit, že som súčasťou ich každodenného rytmu, nie niekto zvonku, kto tam len „prišiel niečo zachytiť“.

A ČO BOLO TO, ČO SI
VLASTNE CHCELA ROBIŤ?
PRIŠLA SI TAM, ROZLOŽILA
STATÍV, ZASVIETILA SVETLO,
ČELOVKU...?

Štajger zahlásil: „Ideme na ôsmy obzor.“ Zišli sme dolu na pracovisko a hneď, ako ma uvideli, baníci so smiechom zvolali: „Kávu s Baileys a so šľahačkou!“ (smiech). Cítila som sa ako anglická kráľovná – veľkolepo, ale zároveň som sa snažila pôsobiť nenápadne.

Rozložila som statív a štajger zvolal do tmy: „Chlapíi, idete sa fotiť!“ Ja som začala pripravovať techniku – štajger mi svietil čelovkou, ja som mala svoju vlastnú, a niekedy aj tretí človek prisvecoval podľa potreby. Uzávierku som mala nastavenú na dve sekundy, takže sa nesmeli hýbať, inak by bol záber rozmazaný.

V bani býva často vlhko a zároveň prašno. Vždy, keď som prišla, prestali pracovať, čo mi bolo trochu ľúto – nemohla som ich zachytiť priamo pri práci Rolleiflexom. Skúšala som to síce s digitálom, ale ten mal inú výpovednú hodnotu. Pokúšala som sa zachytiť aj pohyb – napríklad banské vozíky – ale tým, že sa vozíky hýbu po koľajniciach, vznikali vibrácie, ktoré sa prenášali do statívu, a výsledok bol roztrasený.

Skúsila som aj filmy s citlivosťou ISO 3200, ale aj tam som narážala na technické limity. Inokedy sa mi objektív zahmlil a musela som čakať, kým sa odhmlí. So svetlom to bola kapitola sama o sebe. Snažila som sa svietiť len jemne do tváre, nie priamo do očí. Čelovky majú ostré bodové svetlo, takže to chcelo trochu trpezlivosti a precíznosti. Na pracoviskách, kde bola natiiahnutá elektrina, to bolo o čosi jednoduchšie – mohla som použiť aj externé svetlo.

MUSELO TO BYŤ
TECHNICKY NÁROČNÉ.

Áno, na začiatku som mala technické problémy – mala som požičaný statív od kamaráta, ale ten bol pokazený, takže som ho musela vymeniť. Aj celkovo to nebolo jednoduché – vlhko, prach, nestabilné svetelné podmienky. Ale všetko sa nakoniec podarilo vyriešiť. Keď som potom priniesla do bane prvé vytlačené fotky, aby som ich ukázala baníkom, všetci boli nadšení.

TAKŽE, KEĎ SI IŠLA
DRUHÝKRÁT DO BANE,
TAK SI UŽ PRINIESLA PRVÉ
FOTKY, ABY VIDELI, ČO
VLASTNE ROBIŠ?

Áno, a práve to mi otvorilo dvere. Keď videli výsledok, začali sa zaujímať – zrazu sa chceli fotiť všetci. Na začiatku tam bola skôr nedôvera. Pýtali sa, pre koho to vlastne fotím, niektorí si robili rôzne vtípky na môj účet. Bola som trochu nervózna – niekedy som si dokonca zabudla pretočiť film. Asi som občas pôsobila ako amatér. Niektorí sa báli, že ich fotky skončia v Novom Čase, iní zase vôbec nechápali, čo tam robím, prečo ich fotím, čo z toho mám ja... a dokonca aj také otázky padli, či som sa tam náhodou do niekoho nezaľúbila. Boli tam rôzne typy ľudí a každý to bral inak.

MOŽNO SI SI ICH
ZÍSKALA PRÁVE TÝM,
ŽE SI BOLA PRIRODZENÁ,
OTVORENÁ A ĽUDSKÁ,
AJ KEĎ SA TI
PRITRAFILI RÔZNE
TECHNICKÉ PREŠLAPY.

KEBY TAM PRIŠIEL
FOTOGRAF S PROFESIONÁL-
NOU VÝBAVOU, SVETLAMI A
SEBAVEDOMÝM VYSTUPO-
VANÍM, MOHLI BY SA CÍTIŤ
VIAC POD TLAKOM. TVOJE
NENÁPADNÉ VYSTUPOVANIE,
ÚTLA POSTAVA A TROCHU
IMPROVIZOVANÝ PRÍSTUP ICH
ZREJME UPOKOJILI
A SPRÍSTUPNILI.

AKO HLBOKO SI BOLA
POD ZEMOU?

Myslím, že najhlbšie som bola asi 550 metrov pod zemou. Bol to ne-
jaký štrnásty alebo pätnásty obzor. Niekedy sme išli vozíkom aj pol
hodiny. V bani sú štôlne aj šachty — tie horizontálne sú štôlne. A boli
tam aj úseky, kde sme sa doslova plazili cez nízke chodby.

VŠIMLA SOM SI, ŽE NIEKTORÍ
TÍ BANÍCI BOLI NA OTVORENÍ
TVOJEJ VÝSTAVY NA
FESTIVALE PARADAJS PHOTO
FEST.

Ku koncu fotenia som mala silný pocit, že im chcem niečo vrátiť. Počas
môjho pobytu v Štiavnicí som si všimla, že umelci, ktorí tu pôsobia, sú
často dosť vzdialení od miestnych ľudí. Napríklad aj na Hájovni sa ro-
bia veci, ktorým domáci nerozumejú — či už ide o konceptuálne ume-
nie, alebo celkovo formy, ktoré sú im cudzie. A pritom sa ich to týka.
Preto som si dala za cieľ dostať živých baníkov do galérie. Chcela som,
aby sa oni stali súčasťou toho umeleckého priestoru — nie len ako ob-
jekty na fotkách, ale ako hostia, ako ľudia, ktorých sa to týka.

Áno, možno práve to ich upokojilo. Nebola som pre nich hrozbou – skôr
som pôsobila ako niekto, kto sa tam tak trochu stratil (úsmev). Bola som
im veľmi vďačná, že mi dôverovali, že sa nebáli, že som nejaký špión.

KOMUNIKOVALA SI
OHLADOM VÝSTAVY AJ
SO SLOVENSKÝM BANSKÝM
MÚZEOM, NAPRÍKLAD S
GALÉRIOU JOZEFA KOLLÁRA?
MALI
O PROJEKT ZÁUJEM?

Áno, komunikovala som s vtedajšou riaditeľkou Galérie Jozefa Kollára, Sil-
viou Herianovou. Mala som pri sebe ukážky prác na iPade, ale ani si ich
nepozrela. Odkázala ma na výzvu určenú pre nerenomovaných umelcov,
čo ma úprimne prekvapilo — keďže mám ukončené umelecké vzdelanie a
nepovažujem sa za úplného začiatočníka.

V poslednej výzve vybrali devätnásťročného študenta, ktorý ešte len
začínal študovať. Skúsila som to aj u Zuzany Denkovej, prišla som s vytla-
čenými fotografiami. Bola veľmi úprimná a rovno mi povedala, že nemajú
na výstavy žiadne financie ani priestorové možnosti. Prihlásila som sa aj
do open callu v Schemnitz gallery, ale tam ma nevybrali, predpokladám,
že moja práca bola pre nich príliš klasická — venujú sa skôr konceptuálnej
tvorbe. Nakoniec som si povedala, že nebudem tlačiť riekú — a počkám
na správny moment. Tým sa napokon stal Paradajs Photo Fest, kde
projekt dostal svoj priestor.

MÁŠ POCIT, ŽE JE
TENTO PROJEKT
JE UŽ UKONČENÝ?

Plánujem sa k nemu ešte určite vrátiť. Chcem natočiť tri videá, ktoré
by výstavu viac oživilo a spravilo ju zážitkovejšou. Predstavujem si
čiernu miestnosť, kde by sa premietali videá spolu s autentickými
zvukmi z bane, a fotky by boli nasvietené čelovkami, aby si človek
mohol pripadať, že je priamo v bani. Fotiek mám už dosť, takže ide
hlavne o dobrý výber.

NA VÝSTAVE BOLI POUŽITÉ
ZVUKOVÉ NAHRÁVKY.

UŽ POČAS FOTENIA SI
PREMÝŠĽALA O TOM, ŽE
ICH ZAHRNIEŠ AKO SÚČASŤ
VÝSTAVY?

Áno, počas fotenia som si už predstavovala, ako by mohla výstava
vyzerať, najmä keď som rozmýšľala o priestoroch Galérie Jozefa
Kollára. Tie veľké priestory si vyžadovali niečo viac, niečo, čo atmos-
féru podzemia ešte viac priblíži návštevníkom. Zaujali ma práve tie
zvuky v bani – vlak, ktorý sa ozýva, zvuk ťažkých topánok na bato-
žinách, zvuk klietky a pípanie dorozumievacích zariadení.

ČO SA DÁ ROBIŤ NA REZI-
DENCII V BANSKEJ ŠTIAVNÍ-
CI?

Všetko okrem toho, že si chceš oddýchnuť. (smiech)

ZÁVER

Touto prácou som chcela priblížiť, ako môže umelecká rezidencia ovplyvniť spôsob, akým autori vnímajú konkrétne miesto, a ako sa toto vnímanie premieňa do výsledného diela. Zaujímalo ma, ako rôzni tvorcovia čítajú krajinu, pamäť či atmosféru Banskej Štiavnice – a ako prostredníctvom fotografie vytvárajú nové vrstvy významov. Mojim cieľom bolo ukázať, že umelecká práca spätá s lokalitou nemusí byť len vizuálnou ilustráciou miesta, ale môže sa stať jeho interpretáciou, komentárom či intímnyim zápisom.

Vlastná skúsenosť s rezidenciou v kultúrno-turistickom centre Háčovňa mi priniesla množstvo nových impulzov – nielen tvorivých, ale aj ľudských. Práca na bakalárskej práci obohatila moje vedomosti o konkrétnych príkladoch autorských prístupov, otvorila mi nové perspektívy v chápaní tvorivého procesu a potvrdila, že dôležité nie je len to, čo autor vytvorí, ale aj ako, kde a s kým. Z rozhovorov s jednotlivými autorkami, ako aj z vlastnej skúsenosti, som dospela k presvedčeniu, že Háčovňa nie je len priestorom pre umenie – je to miesto stretávania, výmeny a prepájania. Ľudia, ktorí ju tvoria, a samotný charakter tohto priestoru majú vysoký potenciál spájať sa naprieč umeleckými disciplínami a generáciami. V tomto zmysle vnímam Háčovňu ako príklad toho, že komunitne zakorenené umenie môže mať výrazný kultúrny dosah – aj mimo veľkých inštitúcií.

Rezidenčné pobyty v Háčovni potvrdzujú, že Banská Štiavnica nie je len turistickou destináciou, ale živým miestom umeleckého výskumu a tvorby. Umelecké rezidencie umožňujú autorom vnímať toto mesto ako priestor, ktorý presahuje jeho ikonickú vizualitu – ako miesto, kde sa história stretáva so súčasnosťou, intímne s verejným, banálne s magickým. Práve tento súzvuk vrstiev a významov robí zo Štiavnice silný vizuálny a symbolický motív, ktorého uchopenie si vyžaduje čas, pozornosť a ponor do kontextu – čo umelecké rezidencie prirodzene umožňujú.

Z projektov prezentovaných v tejto práci vyplýva, že rezidenčné pobyty v Háčovni vedú autorov k rozmanitým, no vždy osobne prežitým prístupom. Či už ide o intímne krajinné fragmenty Lenky Lindák Lukačovičovej, vrstvené stopy baníctva u Diany Takacsovej, alebo silné portréty baníkov v podzemí od Michy Bardy – každé z týchto diel vzniklo vďaka tomu, že autor mal priestor byť s miestom, nie iba o ňom hovoriť. Vizuálne výstupy týchto rezidencií sú tak viac než len dokumentom – sú výsledkom dialógu medzi autorom, krajinou a jej komunitou.

Foto: Ján Viazanička

Z pohľadu udržateľnosti kultúrneho života mimo veľkých miest predstavuje model Háčovne funkčný príklad toho, ako môže menší kultúrny priestor nadobudnúť význam ďaleko presahujúci lokálny kontext. Jej dramaturgia nie je viazaná na sezónne podujatia, ale na dlhodobú víziu, v ktorej sa prepájajú tvorba, komunita, vzdelávanie a reflexia. Rezidencie v Háčovni nie sú iba o výsledkoch – sú o procese, zdieľaní, spolubytí. V tomto zmysle funguje Háčovňa ako protiváha voči rýchlej, mestsky orientovanej produkcii, a vytvára priestor, kde sa môže umenie vyvíjať organicky, v súlade s rytmom miesta.

V kontexte súčasnej slovenskej fotografie zohráva Háčovňa a s ňou spätý festival Paradajs Photo Fest dôležitú rolu. Kurátorská činnosť Jána Viazaničku, ako aj jeho vlastná tvorba, prispievajú k formovaniu novej generácie fotografií a fotografov. V tomto priestore sa postupne kryštalizuje špecifický vizuálny jazyk – premyslený, pomalý, kontextuálny. A práve tento prístup môže byť odpoveďou na otázky, ktorými dnes slovenská fotografia prechádza: ako reagovať na svet okolo nás, ako si udržať hĺbku v dobe rýchlej spotreby obrazov, a ako nezabudnúť, že aj umenie vzniká zo vzťahu – k svetlu, k druhým, k sebe.

Umelecké rezidencie, akými sú tie v Háčovni, tak predstavujú nielen významnú platformu pre rozvoj súčasnej tvorby, ale aj kultúrny nástroj, ktorý má potenciál meniť regióny – nielen navonok, ale najmä zvnútra.

ZOZNAM POUŽITEJ LITERATÚRY

ALMÁZIA v Štiavnici: Mesto kultúry 2019. Banská Štiavnica: Mesto Banská Štiavnica, 2019.

BARDY, Micha. Terra Banensium: DOKUMENT ZINE.EDITION № 004. Dokument magazín a Hájovňa KTC, 2024.

DENKOVÁ, Zuzana. Ikony socializmu? Banská Štiavnica: Slovenské banské múzeum, 2023. ISBN 978-80-855796-2-8.

GRUSKOVÁ, Anna. Tichý pobyt na ulici Gwerkovej-Gölnrovej. Banská Bystrica: Laputa, 2021. ISBN 978-80-99944-80-1.

HYŽA, Alan. Magium. Bratislava: arteA PPB, 2024. ISBN 978-80-973284-3-9.

HYŽA, Alan. Zem, ktorá zostáva. Bratislava: arteA PPB, 2023. ISBN 978-80-974610-0-3.

JACKULIAKOVÁ, Dominika a LUKAČOVIČOVÁ, Lenka L. Slovensko, krajina slov. Bratislava: KFaNM, VŠVU, 2024. ISBN 978-80-570-5885-4.

JANČO, Jakub. Údolie radosti. Banská Štiavnica: Mesto Banská Štiavnica, 2019.

JAKUBOVÁ, Klára; DROMOVICH, Mila; HAJDUČÍKOVÁ, Veronika a HARVAN, Daniel. Kosmopol. Banská Štiavnica: VLNOPLOCHA, 2022. ISBN 978-80-974447-0-9.

KORIČANSKÝ, Pavol. Štiavnické pohorie. Bratislava: Šport, 1960.

NIŽŇANSKÁ, Andrea a CHOVANOVÁ, Iveta. Štiavnické interiéry. Bratislava: Marenčin PT, 2010. ISBN 978-80-8114-061-7.

PUSTAIOVÁ, Zuzana. One Day Every Day. Viedeň: Self-publishing, Reflector, 2022. ISBN 978-80-5703897-9.

VIAZANIČKA, Ján. Krajina stredú. Banská Bystrica: Stredoslovenská galéria, 2022. ISBN 978-80-88681-86-1.

INTERNETOVÉ ODKAZY

ARTALK. Riaditeľka SBM odvolaná bez udania dôvodu [online]. 2024. Dostupné na: <https://artalk.info/news/riaditelka-sbm-odvolana-bez-udania-dovodu>

BARDY, Micha. Oficiálna webová stránka [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.michabardy.com>

DOBŘÉ NOVINY. Mladý pár pretvoril starú hájovňu na miesto, kde sa okoloidúci môžu venovať rôznym aktivitám [online]. 2019. Dostupné na: <https://www.dobrenoviny.sk/c/172861/mlady-par-pretvoril-staru-hajovnu-na-miesto-kde-sa-okoloiduci-mozu-venovat-roznym-aktivitam>

HÁJOVNĀ. Oficiálna webová stránka [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.hajovna.eu>

KMEŤOVÁ, Jarmila. Prekrásna Hájovňa nad Banskou Štiavnicou: zo smetiska sa stal úplný raj [online]. Bratislava: Život, 2021. Dostupné na: <https://zivot.pluska.sk/reportaze/prekrasna-hajovna-banskou-stiavnicou-smetiska-stal-uplny-raj>

LUKAČOVIČOVÁ, Lenka L. Oficiálna webová stránka [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.lenkalukacovicova.sk>

MARKOVIČOVÁ, Veronika Marek. Paradise Paradajs 1, 2, 3: Kurátorský text k výstavám v rámci Paradajs Photo Fest 2024. Banská Štiavnica: Paradajs / Paradajs Photo Fest, 2024. Dostupné na: <https://festival.paradajspphoto.sk/program/paradise-paradajs-1>

PARADAJS PHOTO. Fotoreport: Lenka Lindák Lukačovičová, Diana Takáčsová – Paradise Paradajs 3 [online]. Banská Štiavnica: Paradajs Photo, 2024. Dostupné na: <https://paradajspphoto.sk/fotoreport/lenka-lindak-lukacovicova-diana-takacsova-paradise-paradajs-3>

PARADAJS PHOTO. Fotoreport: Paradise Paradajs 2 – Terra banensium [online]. Banská Štiavnica: Paradajs Photo, 2024. Dostupné na: <https://paradajspphoto.sk/fotoreport/paradise-paradajs-2-terra-banensium>

PARADAJS PHOTO FEST. Paradise Paradajs 3 [online]. Banská Štiavnica: Paradajs Photo, 2024. Dostupné na: <https://festival.paradajspphoto.sk/program/paradise-paradajs-3>

Paradajs Mag. Online. Dostupné na: <https://paradajspphoto.sk>

PETER GRANSER. Exploring the Caves of Sorrow [online]. I DO ART, 2018. Dostupné na: <https://www.idoart.dk/blog/peter-granser-exploring-the-caves-of-sorrow>

SLOVAK PRESS PHOTO. Výstava: Diana Takacsova – Temporary Views [online]. 2024. Dostupné na: https://slovak-press-photo.sk/novinky/vystava-diana-takacsova-temporary-views_20241119/

TAKACSOVA, Diana. Oficiálna webová stránka [online]. 2024. Dostupné na: <https://www.diatakacsova.com>

VYSOKÁ ŠKOLA VÝTVARNÝCH UMENÍ V BRATISLAVE. Katedra fotografie a nových médií – Protoateliér [online]. Bratislava: VŠVU, 2024. Dostupné na: <https://www.vsvu.sk/sk/katedry/katedra-fotografie-a-novych-medii/protoatelier>

MENNÝ REGISTER	Bardy, Micha - 7, 33, 34, 45, 46, 53 Bodnárová, Zuzana - 12 Denková Zuzana - 40, 51 Fojtík, Libor - 21 Granser, Peter - 13 Grusková, Anna - 27 Herianová, Silvia - 51 Husár, Tibor - 49 Hyža, Alan - 10, 23, 24 Jakubová, Klára - 12 Jančo, Jakub - 15, 16 Jančúch, Marek - 21 Lukáč, Matej - 19 Lukáčová, Michaela - 19 Lukačovičová, L. Lenka - 7, 24, 53 Lužina, Lubomír - 39 Kassay, Ema - 32 Koričanský, Pavol - 29 Markovičová, Veronika - 11, 14 Mesiariková, Vanda - 12 Mikyta, Svätopluk - 12 Németh, Boris - 21 Piatrik, Stanislav - 16 Protopovov, Sergej - 15, 16 Pustaiová, Zuzana - 21, 24 Salvans, Txema - 21 Šabíková, Ester - 12 Štěpánek, Branislav - 17 Štreit, Jindřich - 47 Takacsova, Diana - 7, 32, 33, 53 Vášáryová Magda - 9 Viazanička, Ján - 7, 12, 14, 16, 17, 19, 20, 22, 27, 35, 38, 45, 46 Viazaničková, Soňa - 19 Wet, Wikus de - 13
-------------------	---

© VANDA MESIARIKOVÁ Banská Štiavnica tematizovaná rezidenčnými fotografmi v kultúrno-turistickom centre Hájovňa	STRÁN 68
TEORETICKÁ BAKALÁRSKA PRÁCA Slezská univerzita v Opavě Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě Institut tvůrčí fotografie	NÁKLAD 6 ks
VEDÚCI PRÁCE MgA. Ing. Peter Korček Opava, 2025	ROK VYDANIA 2025
GRAFICKÝ DIZAJN Martin Gross	TLAČ Typocon, s. r. o.
JAZYKOVÁ KOREKTÚRA Monika Lomnická	PAPIER Munken Pure
	CELKOVÝ POČET ZNAKOV S MEDZERAMI 105584
	POČET NORMOSTRÁN VLASTNÉHO TEXTU 42,40

